

ISSN: 2149-5866

Çeşm-i Cihan

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi

The E-Journal of History-Culture and Art Researches

Cilt/Volume:5 Sayı/Issue:2 Yıl/Year: Kış-Winter 2018

Bartın ve Yöresi Tarih-Kültür Araştırmaları
Uygulama ve Araştırma Merkezi (BAYTAM)

2018-5

2

Bartın Üniversitesi
Bartın ve Yöresi Tarih-Kültür Araştırmaları
Uygulama ve Araştırma Merkezi

Çeşm-i Cihan

Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi

ISSN: 2149-5866

Cilt: 5 Sayı: 2
Kış 2018

BARTIN

Bartın Üniversitesi
Çeşm-i Cihan:
Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları
E-Dergisi, ISSN: 2149-5866
Cilt: 5, Sayı:2, Kış 2018
BARTIN – TÜRKİYE

Bartın ve Yöresi
Tarih – Kültür
Araştırmaları Uygulama ve
Araştırma Merkezi
(BAYTAM)

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Mustafa HİZMETLİ
Bartın ve Yöresi Tarih – Kültür Araştırmaları Uyg. ve Araş. Merkezi (BAYTAM) Müdürü

Editör / Editor

Doç. Dr. Mustafa HİZMETLİ

Editör Yardımcısı / Assistant of Editor

Dr. Öğr. Üyesi Mine DEMİR

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Murat AĞRI	(Karabük Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa HİZMETLİ	(Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK	(Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatma BAĞDATLI ÇAM	(Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Emrah ÇETİN	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülcan AVŞİN GÜNEŞ	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin GÜNEŞ	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zahide PARLAR	(İnönü Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mine DEMİR	(Bartın Üniversitesi)

Bilim Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Murat AĞARI	(Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Arif BİLGİN	(Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan ERDEM	(Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL	(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman GÜMÜŞCÜ	(Karatekin Üniversitesi)
Prof. Dr. Seyfullah KARA	(Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet VURAL	(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU	(Kastamonu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet EFİLOĞLU	(Bülent Ecevit Üniversitesi)
Doç. Dr. Alsu KAMALİEVA	(Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Barış SARIKÖSE	(Karabük Üniversitesi)
Doç. Dr. Mutlu TÜRKMEN	(Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat KELİKLİ	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Melek SARI GÜVEN	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat KUL	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir OĞRAK	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Naz PENAH	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özgür TOKAN	(Bartın Üniversitesi)

Dizgi / Typographic

Arş. Gör. Arif DEMİRER

Bu Sayının Hakemleri / Referees of This Issue

Doç. Dr. Fatma BAĞDATLI ÇAM	(Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Atalay GÜNDÜZ	(Dokuz Eylül Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gizem AKCAN	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali BORA	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin DUMAN	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fethi NAS	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Suhal SAĞLAN	(Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kürşat Şamil ŞAHİN	(Bartın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz TOP	(Bartın Üniversitesi)

İletişim Adresi / Correspondence Address

Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
74100 Merkez - BARTIN

Telefon / Phone

0378 501 12 03/12 39

Faks / Fax

0378 501 10 15

e-mail

mhizmetli@bartin.edu.tr cesmicihandergi@bartin.edu.tr

Internet

<http://baytam.bartın.edu.tr/> <http://dergipark.gov.tr/cesmicihan>

© **Copyright:** BÜ Bartın ve Yöresi Tarih – Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (BAYTAM). **Çeşm-i Cihan yılda iki sayı olarak yayınlanan ulusal hakemli bir dergidir.** Dergide yer alan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir. Dergi yayın kurallarına <http://dergipark.gov.tr/cesmicihan> adresinden ulaşılabilir.

Dergimizin Tarandığı İndeksler

ÇEŞM-İ CİHAN

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi

Cilt: 5 Sayı: 2

ISSN: 2149-5866

Kış 2018

İÇİNDEKİLER

Doç. Dr. Mustafa HİZMETLİ Editörden	1
---	---

MAKALELER

Dr. Öğr. Üyesi Handan BİLİCİ ALTUNKAYALIER Ulus-Devlet Kavramının Ortaya Çıkış Sürecinde Arkeoloji	2
--	---

Dr. Öğr. Üyesi Ali BORA Mithridates Eupator ve Nikomedes Euergetes'in Paphlagonia ve Kappadokia Politikaları: İlişkiler, Evlilikler ve Etkileşim.....	12
---	----

Dr. Öğr. Üyesi Murat GÖÇ The King Is Pregnant: The Left Hand Of Darkness And Gender As A Power Issue.....	48
---	----

Dr. Öğr. Üyesi Temel Alper KARSLI Vygotsky ve Piaget'nin Kuramsal Yaklaşımları Bağlamında İnsan Bilişsel Gelişimi Üzerinde Toplumsallaşma Etkisi ve Bilişsel Gelişim Sürecinde Aktif Bir Eğitici Yapı Olarak Toplumsallaşma: Eğitim ve Bilişsel Gelişim Psikolojisindeki Kuramsal Tartışmaların Tarihsel-Toplumsal Perspektifi.....	61
---	----

İlyas KAYAOKAY Ahmed Râşid'in Pend-Nâme-İ Lokman Hekim Terceme-İ Manzumesi Adlı Mesnevisi.....	71
--	----

KİTAP TANITIMI

Dr. Öğr. Üyesi Gülcan AVŞİN GÜNEŞ <i>Oded PERI, Christianity Under Islam in Jerusalem: The Question of the Holy Sites in Early Ottoman Times, Brill, Leiden-Boston-Köln, 2001. (i-xi+219 sayfa).....</i>	104
--	-----

EDİTÖRDEN

Değerli araştırmacılar ve kıymetli okuyucular,

T.C. Bartın Üniversitesi Bartın ve Yöresi Tarih - Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezinin süreli yayını olan ÇEŞM-İ CİHAN Tarih - Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi 2014 yılında yayın hayatına başladı. İlk günden itibaren ulusal hakemli dergiler arasında önemli bir konuma sahip olmayı amaçlayan dergimiz akademik yayın titizliğini devam ettirerek 10. sayısına ulaşmış ve beşinci yılına girmiştir. 2016 yılı itibariyle Dergipark'a taşınmış olan dergimiz TR Dizin'de taranmak için de gerekli girişimlerde bulunmuştur. Çok değerli yazarlara ait çalışmaların yer aldığı bu sayıyı da sizlerle paylaşmaktan mutluluk duymaktayız.

Dergimizin 5. cildinin ikinci sayısı farklı alanlara ait bilimsel makaleler ve değerlendirme yazılarıyla yine zengin bir içeriğe sahip bulunmaktadır. Bu sayımızda tarih, arkeoloji, psikoloji ve edebiyat alanlarına ait 5 makale ve 1 kitap tanıtımı yazısı bulunmaktadır. Bu sayımızda Dr. Öğr. Üyesi Ali Bora, Dr. Öğr. Üyesi Handan Bilici Altunkayalier, Dr. Öğr. Üyesi Temel Alper Karşlı, Dr. Öğr. Üyesi Murat Göç ve doktora öğrencisi İlyas Kayaokay'a ait makaleler siz değerli okuyucu ve araştırmacılarla buluşmuştur. Ayrıca Dr. Öğr. Üyesi Gülcan Aşşin Güneş kitap tanıtımı yazısı ile bu sayımıza katkıda bulunmuştur. Çalışmaları ile dergimize katkıda bulunan değerli araştırmacılarımıza ve dergi hakemliğini kabul ederek dergimize yaptıkları katkı için tüm hakemlerimize teşekkürü bir borç biliyoruz.

Bu sayının teknik hazırlığını üstlenen Editör Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Mine Demir ve Arş. Gör Arif Demirer başta olmak üzere emeği geçen herkese katkı ve desteklerinden ötürü teşekkür ederiz. Bu vesileyle bir sonraki sayımızın 2019 Haziran ayında çıkacağını hatırlatmak isteriz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere,

Doç. Dr. Mustafa HİZMETLİ
Aralık 2018

MİTHRİDATES EUPATOR VE NİKOMEDES EUERGETES'İN PAPHLAGONİA VE KAPPADOKİA POLİTİKALARI: İLİŞKİLER, EVLİLİKLER VE ETKİLEŞİM

Dr. Öğr. Üyesi Ali BORA *

Öz: Çalışmanın konusunu MÖ. 2. yüzyıl sonları ile MÖ. 1. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar olan dönemde Pontos ile Bithynia Krallıkları arasındaki ilişkiler oluşturmaktadır. Mithridates VI Eupator'un batıya, Nikomedes III Euergetes'in doğuya doğru genişleme stratejilerinin uygulamaya konduğu bir süreçte gelişmeye başlayan etkileşim, her iki Hellenistik Krallığın Paphlagonia ve Kappadokia Bölgeleri üzerinde yoğunlaştıkları ve Roma'nın Provincia Asia tasarruflarının ardından Anadolu yerel krallıklarının iç işlerine fiili müdahalesine işaret etmektedir. Mithridates Eupator, Nikomedes Euergetes ve Nikomedes Philopator arasında kökenleri Pontos'a dayanan Kappadokia saray mensupları, Prenses Nysa ve Kraliçe Laodike aracılığıyla kurulan bağların ardında yatan ekonomik, siyasal ve kişisel eğilimlerden kaynaklanan nedenler, kraliyet mensupları arasındaki evlilik bağları, antik diplomasi ve bölge arkeolojisi desteğinde irdelenmeye çalışılmaktadır. MÖ. 2. yüzyılın sonlarında Paphlagonia ve Kappadokia'nın gerek siyasi ve gerekse bölgesel anlamda edilgen durumunun Pontos ve Bithynia açısından önemli bir avantaj oluşturduğu ortama Senatus'un müdahil oluşu ve Anadolu'da birbirleriyle mücadele içerisindeki bu güçlerin beklentileri, başta yöneticilerin ve ardından krallıkların kariyerlerini ve kaderlerini belirlemiş gibi görünmektedir. Hanedanlar arasında gönüllü ya da gönülsüz olarak gerçekleştirilen evlilikler kimi zaman ittifaklara kimi zaman ise ciddi çatışmalara yol açmış, her iki durumda da Paphlagonia ve Kappadokia, Mithridates Eupator ve Nikomedes Euergetes arasında önemli roller üstlenmiştir. Pontos ve Bithynia Krallıkları bakımından çekiciliğini hiç bir zaman kaybetmeyen bu bölgeler, ortama Roma'nın dahil oluşuyla birlikte sonlarının da en önemli sebebini meydana getirecek ve iki krallık MÖ. 1. yüzyılın ikinci çeyreğinde yok olurlarken aralarındaki bağların en son temsilcileri olan Orsabarıs, Lykomedes ve Orodaltıs isimleri, yakında birleştirilerek yeniden düzenlenecek olan Bithynia et Pontus Eyaleti'nde yankılanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, Pontos, Paphlagonia, Kappadokia, Bithynia Arkeolojisi, Evlilik İttifakları.

THE PAPHLAGONIAN AND CAPPADOCIAN POLICIES OF MITHRIDATES EUPATOR AND NİCOMEDES EUERGETES: RELATIONSHIPS, MARRIAGES AND INTERACTIONS

Abstract: The subject of the this study constitutes the relationships between the kingdoms of Pontos and Bithynia in the period from the end of the second century BC, until the second quarter of the first century BC. The interaction that has begun to develop in a process where Mithridates's westward and Nicomedes's eastward expansion strategies are implemented, points to the progress while the both Hellenistic Kingdoms started to focus on the regions of Paphlagonia and Cappadocia and, the Rome's actual intervention to the internal affairs of the Anatolian kingdoms which began following her savings in Provincia Asia. The reasons behind the economic, political and personal tendencies and the ties established between Mithridates Eupator, Nicomedes Euergetes and Nicomedes Philopator via the Cappadocian court members, the Princess Nysa and the Queen Laodice whose origins are based on Pontos, are tried to be examined by the marriage connections, ancient diplomacy and the support of the regional archeology. In the second century BC the inclusion of Senatus to an environment in which the political and regional passive situation of Paphlagonia and Cappadocia was a significant advantage for Pontos and Bithynia, and the expectations of these forces in the struggle against each other in Anatolia, seems to have determined the careers and fates of the rulers and the kingdoms. The eager or reluctant marriages

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.

between dynasties sometimes caused alliances and sometimes serious conflicts, and in both cases Paphlagonia and Kappadokia seem undertook important roles between Mithridates Eupator and Nikomedes Euergetes. These regions which have never lost their charm in terms of the Kingdoms of Pontos and Bithynia, with the inclusion of Rome, will be the most important cause of their decadences, and the two kingdoms while being destroyed in the second quarter of the 1st century BC, the most recent representations of the ties between them, Orsabarıs, Lykomedes and Orodaltis, will have been echoing in the name of the province of Bithynia et Pontus, which will be reunited soon.

Keywords: Bithynia, Pontus, Paphlagonia, Cappadocia, Bithynian Archaeology, Marriage Alliances.

Giriş:

Bilindiği gibi Bithynia Krallığı'nın son resmi hanedanı Nikomedes IV Philopator (Babasever), yaklaşık olarak yirmi yıl süren kariyerine MÖ. 94 yılı itibariyle başlamıştır (Errington 2017: 315, 280-282; Schottky 2006: 736; Robert-Broughton 1976^b: 734; Sevin 2001: 31; App., Mithr., 7). Hakkında çok fazla bilginiz olmayan bu son Bithynia Kralı'nın iktidarı, öncülleri olan Nikomedes III Euergetes-Hayırisever (MÖ. 127-94) ve Nikomedes II Epiphanes-Ünlü Dönemine (MÖ. 149-127) yansıyan olaylara göz atıldığında daha iyi anlaşılabilir. Zira kaderi babasının gerçekleştirdiği evlilikler ve dedesi döneminde Provincia Asia'nın (Asia Eyaleti) resmen kuruluşuyla (MÖ 133-129) ilgili ayrıntılarda yazılmış, dolayısıyla Philopator'un geleceğinde etkisi en çok hissedilen gelişmeler olarak yer ettiği söylenebilir (Magie 1950: 319; Harris 1985: 862-869).

Aslında Aristonikos Ayaklanması'nda Roma'nın yanında bulunan güçlerden olan Bithynia ve Paphlagonia Krallıkları'nın Phrygia Epiktetos Bölgesi; Kappadokia Krallığı'nın Lykaonia Bölgesi; Pontos Krallığı'nın ise Phrygia ve Galatia topraklarıyla ödüllendirilmeleri, onun kariyerini etkileyecek ve elinde olmayan nedenlerle şekillenmiş gelişmelere işaret ediyor olmalıdır (Arslan 2007: 68-69; Schottky 2006: 736). Senatus'un MÖ. 129 yılı sonrasında Manius Aquilius aracılığıyla sunduğu bu hediyeleri gerek beğenmeyen ve gerekse vaat edilenden farklı gerçekleşen paylarından memnun olmayan bu Anadolu Krallıkları'nın onun iktidarına kadar geçen otuz beş yıl içerisinde biriktirdikleri, Nikomedes IV Philopator açısından belirleyici olacaktır (McGing 1986^a: 66-80; Mayor 2010: 127-128).

Diğer taraftan Nikomedes Philopator'un tahtına geçtiği Bithynia Krallığı'nın, kendisinden birkaç kuşak öncesinde Pontos hanedanlığı ile kurduğu ilişkiler kariyerinde en önemli etkilere sahip olan diğer argümanları oluşturur. Bu etkileşim Kral Mithridates V Euergetes'in (MÖ. 152-120) en büyük kızı Laodike'yi, Kappadokia Krallığı üzerindeki emellerine ulaşabilmek amacıyla MÖ. 126/125'lerde Ariarathes VI ile evlendirmesinin ardından daha da yoğunlaşmış gibidir (Mayor 2010: 43-45; McGing 1986^a: 37, 74; Magie 1950: 194). Çünkü babası Nikomedes Euergetes'in bu olayın ardından gerçekleştirdiği Paphlagonia Seferi (MÖ. 108/107) ve özellikle Kappadokia Seferi'nde (MÖ. 104/103) Laodike'nin ikinci kocası olarak ortaya çıkması, bir

yandan iktidardaki Pontos hanedanı ile pek de onaylanmayan bir akrabalık bağı oluştururken, diğer taraftan oğlu Philopator'un yakın bir gelecekte Roma ile Mithridates VI Eupator arasında kalmak gibi önceden tahmini zor ve istenmeyen bir sürecin yaşanmasına neden olacaktır (McGing 1986^a: 74; Ballesteros-Pastor 2014, 226; Magie 1950: 319; Harris 1980: 865; Iust. XXXVIII. 1; App., Mithr.10).

Bilindiği gibi Ariarathes VI ile Laodike evliliği, Mithridates V Euergetes için yeni bir fırsat oluşturmuş; Phrygia, Paphlagonia ve Galatia topraklarından elde ettiği bölümlerden sonra sıradaki Kappadokia bu evlilik sayesinde Pontos Krallığı'nın egemenliğine ya da en azından dolaylı etkisine girmiştir (Hind 1992: 132; Simonetta 1961: 16-17; Karttunen et al. 2005: 232; Von Geisau-Volkman 1969: 482; Çalık Ross 2007: 65; Bora 2015: 66-68). Kappadokia tahtında gerçekleştirilen bu hamlenin, diplomatik içeriği bulunan bir evlilik antlaşmasının sağlayabileceği olanaklardan faydalanma amacı taşıdığı açıktır (Lintott 1992: 34-36; Arslan 2007: 70; Ballesteros-Pastor 2008: 56).

Pontos Krallığı'nda bu sürecin ardından yaşananlar aynı zamanda Bithynia ile yeni ve daha sıkı diplomatik ilişkilerin kurulabilmesinde bir zemin niteliği oluşturacaktır. Başlangıç için Mithridates VI Eupator'un, babasının Sinope'de (Sinop) öldürülmesinden sonra (MÖ. 120), krallığın yönetimini Seleukos kökenli dul bir Pontos Kraliçesi olan annesi Laodike ve erkek kardeşi Mithridates Khrestos ile paylaşmaya başlaması, ardından bu birlikteliğin bizzat kendi eliyle sonlandırılması gerekecektir (Hind 1992: 132-133; Arslan 2007: 73-78 dnp. 342).

Bilindiği gibi MÖ. 133'te doğan Eupator, babasının ölümünün ardından taht için en güçlü aday olarak belirlediğinde yaklaşık onüç yaşlarındadır (Erciyas 2006: 17; Mayor 2010: 29; Volkman 1969^b: 1355-1358). Hanedanlıkta yaşadığı ve oldukça iyi bilinen mücadeleleri atlatmasından sonra, özellikle Anadolu'nun ele geçirilmesiyle ilgili faaliyetlerine başlamadan önce, kuzeyde Krimeia (Kırım) ve ardından doğudaki hâkimiyetini Armenia (Ermenistan), Kolkhis (Gürcistan) ve Pontos sahilleri gibi bölgelerde kurarak sağlamlaştırmıştır (Mayor 2010: 104-110; McGing 1986^a: 47; Mitchell 2010: 138; Arslan 2007: 80-88; Iust. XXXVII. 1-2).

Bu noktada Pontos kraliyet ailesinin mensuplarına göz atmak faydalıdır. Zira, Mithridates V Euergetes ve Seleukos Kralı Antiokhos IV Epiphanes'in kızı olan Kraliçe Laodike'den doğan yedi çocuğun en az ikisi; Laodike ve Mithridates Eupator, konumuz bakımından en önemli isimlerden bazılarını oluşturmaktadır. Çünkü hayatları, icraatları ya da onlardan doğan çocuklar gerek Bithynia kraliyet sarayı ve gerekse komşu devletlerarası diplomaside belirleyici rol oynamıştır (Karttunen et al. 2005: 228-232; Von Geisau-Volkman 1969: 479-482; Volkman 1969^b: 1355-1359; Bunbury 1867^c: 718-719).

Aktarılan bilgilere göre Pontos sarayındaki ilk iki çocuk birer prenses olarak Laodike adına sahiptir (Karttunen et al. 2005: 232; Mayor 2010: 45). İki erkek çocuk Mithridates

Dionysios, Mithridates Khrestos ve en küçük kız mensuplar Nysa, Roxsana ve Statira isimlerini taşımaktadırlar (Mayor 2010: 45; Von Geisau-Volkman 1969: 482; Karttunen et al. 2005: 232; Ballesteros-Pastor 2013: 61-65; Iust. XXXVIII.1-2).

Bilindiği gibi Mithridates VI Eupator'un, annesi ve kardeşinin hayatlarına son vererek Pontos tahtına tek başına tamamen hâkim olduğu süreç ile eş zamanlı bir başka gelişme, Roma'nın, Büyük Phrygia Bölgesiyle ilgili olan tasarrufudur (Hind 1992: 133; Erciyas 2006: 18-19; McGing 1986^a: 74). Çünkü Senatus tarafından kendilerine verilen bir hediye ya da antik diplomasiye Manius Aquillius'un memnuniyetle kabul ettiği bir rüşvetin kazanımları olarak yansıyan bu topraklar, en azından MÖ. 129'daki Aristonikos ayaklanmasından bu yana Pontos egemenliğinde bulunmaktadır (Magie 1950: 154, 1043; Ballesteros-Pastor 2008: 49). Çok önceden önemli bağlantıları olmakla birlikte bu dönemde Roma'ya verdikleri destek nedeniyle sahip oldukları Büyük Phrygia Bölgesi'nin yine Roma tarafından ellerinden alınarak Asia Eyaletine dahil edilmesi ile, Eupator'un Pontos tahtına tek başına bizzat hakim oluş sürecinin yaklaşık olarak aynı döneme denk gelmesi bu açıdan anlamlıdır (MÖ. 116/115) (Memnon XXX.2-3; Hind 1992: 133; Mayor 2010: 75; Ballesteros-Pastor 2008: 52; Sherwin-White 1977: 70). Büyük Phrygia'nın kaybedilmesi dolayısıyla yaşanan bu gelişmelerin ihtimalle Eupator'un gözlerini Anadolu'ya çevirmesine sebep olduğu düşünülmekte, zira kronolojik olarak desteklenen bu durum aynı zamanda Bithynia ile Pontos Krallıkları'nın daha yoğun etkileşim içerisine girdikleri bir sürece işaret etmektedir (Ruge et al. 1897: 520-526; McGing 1986^a: 66-69; Michels 2014: 137-140; Michels 2009: 176-183; Arslan 2007: 77-80; Olbrycht 2011: 275).

Eupator'un Anadolu'yu işgal amacıyla ne zaman harekete geçtiği hususunda fikir birliği bulunmamakla birlikte, bunun MÖ. 111/110 ya da 109/108 yıllarına verilen büyük ve gizli bir gezi faaliyetiyle başladığı kabul görmektedir (Iust. XXXVII.3-5.; Hind 1992: 140; Magie 1950: 196). Asia Minor ve Bithynia'nın yollarını, halklarını, topografya, lojistik kaynaklarını irdelediği ve özellikle MÖ. 133-129 sürecinin ardından Anadolu'ya neredeyse hücum eden Roma aristokrasisinin bu toprakları ticari ve siyasi çıkarları için sömürmesine tanıklık ettiği söz konusu seyahatin, bir sonra atacağı adımlar için başlangıç niteliği taşıdığı açıktır (McGing 1986^a: 66; Errington 2017: 278; Mayor 2010: 120). Aynı zamanda Pontos Krallığı için son derece önemli olan Büyük Phrygia gibi toprakların ellerinden alınmasıyla başlayan sürecin ve yabancı bir gücün Anadolu'yu adım adım ele geçirmesiyle devam ederken gittikçe körüklenen Roma karşıtlığının, Mithridates VI Eupator'un kendisini bu güce karşı meydana gelecek bir ayaklanmanın lideri olarak görmeye ve/veya göstermeye başlamasına neden olduğu belirtilmektedir (Magie 1950: 196; McGing 1986^a: 64-66).

Diğer taraftan Mithridates VI Eupator'un Anadolu'da yaptığı bu gezinin hemen ardından, Bithynia ile Pontos Krallıkları'nın önemli bir ittifak içerisine girdikleri gözlemlenmekte ve

hedeflerini Paphlagonia Bölgesi'nin oluşturduğu bilinmektedir (Sullivan 1990: 31-34; Hind 1992: 140-141; Sherwin-White 1977: 79-71; Schottky 2006: 736; Volkmann 1969^b: 1355-1356).

Bu bakımdan batıda Billaios (Filyos) ve Parthenios (Bartın) Nehirleriyle Bithynia sınırlarından, doğuda Halys'in (Kızılırmak) Pontos Euksinos (Karadeniz) ile bulunduğu Pontos sınırlarına ve güneyde Gangra (Çankırı) kentinin bulunduğu alana kadar yayılan Paphlagonia Bölgesi'nin her iki krallığın arasında bulunan stratejik konumu dikkat çekicidir (Marek 2007: 477-478; Jones 1998: 148-170; Cramer 1971: 216-241; Foss 1991: 1579; Sevin 2001: 31-32; Robert-Broughton 1976^a: 777; Schmitz 1870: 546-547; Barat 2014: 149-151; Summerer-Von Kienlin 2010: 1-2). Zira bu dönemde Papahlagonia Bölgesi, gerek Bithynia Krallığı'nın doğu ve gerekse Pontos Krallığı'nın batı ile ilgili yayılımcı politikalarının ilk hedefini oluşturmuş ve bu doğrultuda iki gücün bir üçüncü üzerindeki işgal planlarının ilk uygulama sahasını meydana getirmiştir (Marek 2007: 477; Robert-Broughton 1976^a: 777; Strab., XII.3.9). Zira yöre, ileride değinileceği üzere Roma'yı karşılarına alan birer güç olarak söz konusu iki krallığın aynı zamanda çöküşlerinin de en önemli nedenlerinden birisini oluşturacaktır (Magie 1950: 188, 1083-1086; Cohen 1995: 59-60, 382-388; Hind 1992: 130-137, 140-143; McGing 1985: 84-88; McGing 1986^a: 66-72; Sherwin-White 1977: 70-71; Barat 2014: 155-158).

Bu arada Pontos Krallığı'nın Paphlagonia'ya olan ilgisinin MÖ. 4. yüzyılın sonlarına kadar gerilere giden bir geçmişi olduğu belirtilmelidir. Mithridates I Ktistes (MÖ. yak. 302-266) ile başlayan bu ilginin krallık açısından artan bir ivme gösterdiği ve özellikle Pharnakes I (MÖ. 197-160) döneminde daha da baskın bir nitelik kazandığı bilinmektedir (Mcging 1986^b: 255; Cohen 1995: 59-60; Kınacı 2014: 206-210; Arslan 2007: 49-58, 62-72). Ancak Pharnakes I dönemine gelmeden önce Pontos ile Bithynia hanedanlarının en azından artık resmen taşımakta oldukları *Basileus*-Kral unvanlarıyla birlikte ilk temaslarına şahit olmakta ve MÖ. 270 civarında Nikomedes I ve Mithridates I Ktistes'in, Seleukoslar karşısında Galatlar gibi önemli bir gücü yanlarına aldıklarını gözlemlemekteyiz (Errington 2017: 277; Schottky 2006: 734). MÖ. 278 yılında Galatların Anadolu'yu tanımlarıyla başlayan ve MÖ. 264 yılında Nikomedes I'in kardeşi Genç Zipoites'i bertaraf ederek Bithynia tahtındaki hakimiyetini kendi adına kurduğu kentle taçlandırdığı süreç arasına tarihlenebilecek bu yakınlaşmanın, iki güç açısından olumlu başlaması önemlidir. Zira gerek Bithynia ve gerekse Pontos Krallıkları'nın özellikle Galatlar ortak noktasında birleşerek, MÖ. 275'ten sonra onları Halys ile Sangarios (Sakarya) Nehri'nin, yani kendileri ile Seleukoslar arasına yerleştirerek oluşturdukları tampon bölgenin coğrafi anlamda Paphlagonia Bölgesi ile yakın alakası dikkat çekicidir (Tarn-Griffith 1964: 14; Marek 2009: 36; Sevin 2001: 214-220; Arslan Mitchell 2001: 23; 2007: 57-58).

Paphlagonia Bölgesi, Bithynia ya da Pontos Krallıkları'nın gelişim süreci içerisinde Pharnakes I döneminde yeniden gündeme gelir. MÖ. 189/188 yılında Manlius Vulso'nun Galat

Seferi'nde, komşu bölgede önemli bir güç olarak Roma aleyhine onları destekleyen Kappadokia Kralı Ariarathes IV'ün yanı sıra, bir Paphlagonia prensi olan Morzios'un (MÖ. yak. 189-179) adı üzerinde durulmaktadır (Strab., XII.3.41; Liv. XXXVIII.26.4-5; Polyb., XXV.2.8-10; Robert-Broughton 1976^a: 777; Volkmann 1969^a: 1432). Roma karşısında alınan yenilginin etkileri savaşta Galatları desteklemiş olan Paphlagonlar üzerinde hissedilmemiş olsa da, çok geçmeden bu defa Pontos saldırısıyla başlayacak yeni bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaklardır (Polyb., XXV.2.9-10; Jones 1998: 162; Magie 1950: 191).

Kronolojik gelişmeleri takip edersek I. Pharnakes'in; Prusias I ile Eumenes II arasında MÖ. 188/186-184 yılları arasında temelde Phrygia Epiktetos Bölgesi için meydana gelen ve ikincisinin kârlı çıktığı mücadeleye Bithynia saflarında katılmış olmasının, iki krallığın Mithridates VI Eupator ve Nikomedes III Euergetes öncesindeki olumlu ilişkilerine dair iyi bir ipucu meydana getirdiği düşünülebilir (Mcging 1986^b: 255, 258; Kınacı 2016: 36). Roma, Eumenes II, Kyzikhos (Erdek-Belkıs/Balkız), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi) gibi güçlerden oluşan ittifakın karşısında; Prusias I, Philip V, Pharnakes I, Ortiagon, Hannibal gibi unsurlar yer almış olsa da, mücadelenin sonunda Pergamon lehine bir karar verileceği ve "Soter-Kurtarıcı" unvanını bu mücadeleye borçlu olan Eumenes II'nin başarılarını Pergamon Athena Nikephorion'daki tasarrufları ve festivalleriyle anlamlandıracağı bilinir (Thonemann 2013: 36; Habicht 1989: 328; Habicht 2006: 8-9).

Ardından, Pharnakes I'in MÖ. 183 yılında Sinope ile başlayan ve daha sonra Kappadokia ve Paphlagonia Bölgesine doğru genişleyen ilerleyişi, bu defa Bithynia ile karşı cephelerde yer almalarına neden olmuştur. Zira yukarıda da belirtildiği gibi bölge her iki otorite için en azından o dönemde paylaşılamayacak kadar önem arz ediyor olmalıdır (Habicht 1989: 325-330; Mitchell 2001: 24-26; Magie 1950: 188, 1083-1086). Galatlar ve Armenia Kralı Mithridates ile birleşen Pharnakes I, MÖ. 179'da sonuçlanan ve her zamanki gibi Senatus'un işe karıştırığı bu savaşta; Eumenes II, Kappadokia Kralı Ariarathes IV, Paphlagonia Kralı Morzios, Rhodos ve MÖ. 182 yılında Bithynia'daki taht değişimi dolayısıyla yeni Kral Prusias II ile muhatap olmuş ve fakat başarılı olamamıştır (Volkmann 1969^a: s. 1432; Arslan 2007: 63-64). Bu arada Pontos, Pergamon ve onların müttefikleri arasında yapılan bu savaş sonundaki anlaşmada Kyzikos'un Attalidler ve Herakleia Pontika'nın ise Pontos tarafında yer almalarının, savaşa ihtimalle katılmamış bu iki kentin tercihlerini göstermesi bakımından ilginç olduğu belirtilmelidir (Habicht 1989: 329-330; Kınacı 2014: 214-216).

MÖ. 156-154 süreci Kappadokia Kralı Ariarathes V, Rhodos, Kyzikos, Pontos Kralı Mithridates IV ile Prusias II'nin karşı karşıya geldiği bir başka süreci meydana getirir (Schottky 2008: 93; Ma 2013: 54-56; Psoma 2013: 281-282). Bithynia Krallığı'nın Attalos II'ye karşı harekete geçtiği bu savaşta Pontos güçlerinin onun karşısında yer almalarının nedenininin

Paphlagonia ile bağlantısını kesin olarak saptayamıyoruz ancak; Prusias II'nin daha da güçlenerek Pontos için bir tehdit oluşturmasının en açık ihtimallerden biri olarak karşımıza çıktığı düşünülmektedir (Arslan 2007: 67; Habicht 2006: 18-19; Diod., XXXI.15, 35; Polyb., XXXII.15-16; XXXIII.1-13; App., Mithr.5-7).

MÖ. 154 yılında Prusias II'ye Roma, Attalos II ve müttefikleri tarafından diretilen ağır barış antlaşmasının ardından geçen yaklaşık kırk altı yıl boyunca (MÖ. 154-108) Bithynia ve Pontos arasındaki ilişkilerin nasıl devam ettiği konusunda yeterince detay yoktur. Yine de Aristonikos Ayaklanmasında (MÖ. 133-129) Roma'nın yardımcıları arasında Kappadokia Kralı Ariarathes V, Paphlagonia Kralı Pylaimenes, Mithridates Euergetes ve Nikomedes Epiphanes'in bulunması, kısa süreliğine de olsa iki gücün müttefik olduğuna işaret etmektedir (Perl 1968: 330). Ancak bu arada iki krallık arasında ayaklanmanın hediyesi olan Phrygia Bölgesi için söz konusu bir anlaşmazlığa Senatus'un tanık olduğu yolunda bazı düşüncelerin var olduğu belirtilmelidir (McGing 1986^a: 67-68; Schottky 2006: 736; Magie 1950: 150-154, 1043-1044; Mayor 2010: 127; Rostovtzeff-Ormerod 1932: 222). Nihayetinde, Mithridates Eupator'un babasının ölümünün ardından Pontos tahtına geçmesiyle yeni bir süreç başlamış ve Paphlagonia Bölgesi, MÖ. 108 yılında iki krallığın genişleme politikalarına dair en belirgin ortak noktayı ve dolayısıyla hedefi meydana getirmiştir (Errington 2017: 278, 282; Olbrycht 2009; 164; Sherwin-White 1977: 71).

Bu noktada dikkatlerimizi Kuzeybatı Anadolu'ya çevirirsek Mithridates Eupator'un (MÖ. 120-63) resmen tanıştığı ilk Bithynia Kralı'nın Nikomedes Euergetes (MÖ. 127-94) olduğu söylenebilir (Volkman 1972: 120-121; Schottky 2006: 736; Robert-Broughton 1976^b: 734; Geyer 1936; 496-499). Hangi tarihte doğduğu kesin olmamakla birlikte, idari anlamda Eupator'dan en az yedi yıl daha fazla tecrübeye sahip olan Euergetes hakkında bildiklerimiz ne yazık ki onun kadar detaylı değildir (Robert-Broughton 1976^c: 696; Volkman 1969^b: 1355-1358). Anlaşılan, antik literatürün ilgisini Mithridates VI kadar çekmemiş olan Bithynia Kralı, Pontos ile Roma arasındaki mücadeleleri konu alan literatüre nispeten daha dolaylı ve küçük detaylar dahilinde yansımıştır (Gabelko 2017: 319-320). Bununla birlikte, Pontos Krallığı'nın gelişimini konu alan antik yazında neredeyse onun tamamlayıcı bir unsuru olmaktan öteye gidemeyen son dönem Bithynia hanedanları hakkında bazı önemli ayrıntılar edinmek mümkün görünmektedir.

Süreçle ilgili Bithynia kraliyet ailesi hakkında bilinenlere göre Nikomedes III Euergetes'in birden fazla kraliçesi ya da ilişki anlamında eşi söz konusu olmuştur. Bunlara ait kimlikler, birbirlerinden oldukça farklı, ayrıntıdan uzak ve çelişkili antik kaynaklara göre Aristonika, Laodike, Nysa, Kyzikoslu Hagne ve ismi bilinmeyen bir dansçı olan kadınla ilişkilidir (Licin. XXXV. 85; Memnon XXX. 3; Sall., Hist. IV. 69.9; Iust. XXXVIII. 1). Özellikle Kappadokia ve Pontos

sarayı ile ilginç bağlantılar yakalayabildiğimiz bu feminen unsurların iki hanedanlık arasında oynadıkları kilit rol önemlidir.

Tartışmalı olmakla birlikte Nikomedes III Euergetes'in eğer Aristonika değilse¹, belki de ilk karısı Nysa dolayısıyla öncelikle Kappadokia Krallığı ile doğrudan ve Pontos Krallığı ile dolaylı bir bağlantıya sahip olduğu belirtilmelidir (Memnon XXX. 3; Arslan 2007: 106; Magie 1950: 1200 dpn. 47; Reinach 1895: 106; Gabelko 2009: 49). Kraliçe Nysa'nın, Kappadokia Kralı Ariarathes VI ile, bir Pontos Prensesi ve Mithridates VI Eupator'un ablası olan Laodike'nin kızı olması bunun en güzel kanıtını oluşturmaktadır (Karttunen et al. 2005: 232; Gabelko 2009: 55 dpn. 26; Simonetta 1961: 16). Bu noktada üzerinde çok fazla durulmayan ve Pontos ile oluşturulan bu nispeten dolaylı evlilik bağının, Nikomedes Euergetes ile Mithridates Eupator'un ortak Paphlagonia planlarıyla potansiyel ilişkisi akla gelmektedir. Çünkü bilindiği üzere her iki kral MÖ. 108 yılında birbirleriyle anlaşarak Paphlagonia'yı işgal etmiş ve aralarında paylaşmışlardır (Glew 1987: 23-25; Arslan 2007: 71, 92-93; Højte 2005: 20; Iust. XXXVII.4; Strab., XII.3.1).

Diğer taraftan Kappadokia Krallığı'nın MÖ. 2. ve MÖ. 1 yüzyıllar arasında özellikle Roma ve Pontos güçleri karşısındaki edilgen durumu göz önüne alınırsa, Bithynia ile Pontos arasında oluşturulan bu bağlantının oldukça önemli ve etkili olduğu vurgulanmalıdır (Ballesteros-Pastor 2008: 46, 56-57; Dmitriev 2006: 295-297). Çünkü özellikle Kappadokia Kralı Ariarathes VI'nın MÖ. 116 yılında Mithridates VI Eupator tarafından öldürtülmesinden sonra ülkenin Pontos etkisi altına girdiği bilinmektedir (Mørkholm 1978: 156-160; Sullivan 1990: 31-33; Glew 1987: 24-29, 36-44). Ayrıca krallığın geriye kalan meşru varisleri Ariarathes VII ve Ariarathes VIII kardeşler de aynı etmen tarafından yok edilmiş ve Kappadokia kısa süreliğine de olsa Mithridates VI Eupator'un kız kardeşi ve karısı, Kraliçe Laodike'den doğma oğlu Ariarathes IX aracılığıyla yönetilmiştir (Arslan 2007: 97-100). Dolayısıyla Pontos Kralı'nın, ablası Laodike ve komutanı Gordios aracılığıyla rahat bir şekilde kontrol ettiği ülke ve Kappadokia saray mensuplarıyla Bithynia Krallığı arasında kurulan evlilik bağlarında, Ariaratheslerden ziyade bizzat Mithridates Eupator'un iradesinin bulunduğu düşünülebilir (Marek 2010: 341-350; Hind 1992: 131-132).

Pontus et Bithynia: Paphlagonia Seferi ve İttifak

Pontos ile Bithynia Krallıklarının Paphlagonia için bir araya gelmesine etkiyen gelişmelere dair elimizde tatmin edici literatürel bilgi ne yazık ki bulunmamaktadır. Ancak duruma bu dönemde genişleme eğilimindeki Bithynia Krallığı açısından bakacak olursak; bölgenin kuzeydoğusunda yer alan Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi), Bithynion/Claudiopolis (Bolu) ve özellikle daha sonra Prusias ad Hypios (Konuralp) adını alacak olan Kieros'a olan ilginin

¹ Zira bazı kaynaklar Nikomedes Euergetes'in ilk karısını Aristonika olarak gösterir. Bkz. Licin. XXXV. 85.

öncesi olmakla birlikte Prusias I Döneminde (MÖ. 230-182) oldukça arttığı (Schottky 2010^a: 935-936; Schottky 2010^b: 931; Strobel 2008: 93-94; Harris 1980: 861; Gabelko 2009: 128-129) ve dolayısıyla bu doğrultuda ulaşılan en son sınır Tios/Tieion (Filyos) kenti ve Billaios (Filyos) Nehri'nin bir sonraki adımı oluşturacak Paphlagonia Bölgesi için sadece bir eşik niteliğinde bulunduğu söylenebilir (Cohen 1995: 395-396, 406, 408; Magie 1950: 197; Jones 1998: 152-154; Kınacı 2014: 206; Plin., Nat. VI.4-6; Memnon XXVI, XXVII.1, XXX. 1-3). Üstelik her iki krallığın Paphlagonia Bölgesi konusunda; Anadolu'da MÖ. 2. yüzyılın ilk çeyreğinde Magnesia Savaşı ile başlayan ve üçüncü çeyreğinde Provincia Asia (Asia Eyaleti) dolayısıyla yoğunlaşan Roma faktörünü karşılıklarına alacak kadar cesaretli olmaları, bölgenin onlar için vazgeçilmezliğini vurgulayan bir başka argümanı oluşturduğu ve bu ittifakı cesaretlendiren unsurlardan bir diğerinin Paphlagonia hanedan otoritesinin zayıf karakterli yapısı olduğu eklenmelidir (Madsen 2009: 194; Magie 1950: 187, 196-197; Sullivan 1990: 34-35; Strab., XII.3.41).

Paphlagonia Bölgesi'nin iki krallık için sahip olduğu öneme ayrıca dikkat etmek gereklidir. Zira burada gerçekleştirilen fetihlerin Nikomedes ve Mithridates bakımından azımsanamayacak getirileri olduğu ya da bu süreçten sonra kraliyet politikalarında dikkat çekici gelişmelere olanak sağladığına dair bazı arkeolojik verilerden haberdar bulunmakta, hatta özellikle Bithynia Krallığı ve yakın bir gelecekte tahtın sahibi olacak Nikomedes IV Philopator bakımından sonun başlangıcına işaret ettiği bilinmektedir (Marek 2007: 477-479; Sullivan 1990: 329-330; McGing 1986^a: 67-68; Robert-Broughton 1976^a: 777; Schottky 2006: 734-737; Volkmann 1972: 118-121).

Bir başka deyişle Paphlagonia Bölgesi, Pontos ile Bithynia arasındaki konumu itibariyle yalnızca Euxenios'un dalgalı ve fırtınalı yollarına alternatif oluşturan kara ulaşım ve iletişim ağının ana arterlerini barındırması bakımından değil, aynı zamanda artık iki gücün karşı karşıya geleceği bir mücadele sahasını meydana getirmesi bakımından da son derece önemlidir (Magie 1950: 188; Cohen 1995: 59-60; Jones 1998: 148-168; Cramer 1971: 216-241). Nitekim, iki kral arasında yapılan anlaşmaya göre Nikomedes III Euergetes'in Timonitis yöresi de dahil olmak üzere bölgenin daha ziyade batı kısmıyla ilgilendiğini; buna karşın Mithridates VI Eupator'un Amnias Vadisi ile birlikte Amastris'e (Amasra) kadar olan alanı hakimiyetine aldığı bilinmektedir (Magie 1950: 197; Strab., XII.3.1, XII.3.9).

Söz konusu seferin her iki kral için son derece ehemmiyet taşıdığına dair diğer argümanları, sonucunda edinilen zaferin siyasi süreçte birer propaganda aracı olarak kullanılması oluşturmaktadır. Bu durum çeşitli tasarruflarda gözlenebilmekte ve Paphlagonia seferi, öncelikle dış ilişkilerde Roma'dan bağımsız hareket edilebildiğini göstermektedir (Glew 1987: 23; Sherwin-White 1977: 70-71). Öyle ki Paphlagonia Seferi, hem Nikomedes III Euergetes'in genişleme faaliyetlerinin ve hem de Mithridates VI Eupator'un Roma karşısında,

Küçük Asia'daki ilk büyük hareketini oluşturmaktadır (McGing 1986^a: 66; Magie 1950: 196-197, 203, 318; Madsen 2009: 193-194; Olbrycht 2009: 164; Iust. XXXVII. 4). Nitekim Nikomedes III Euergetes'in elde ettiği bu büyük zafer, kendisi tarafından Bithynia Erası'nın 190. yılına denk gelen (MÖ. 108/107) tarihte bastırıldığı ve üzerinde sıra dışı özellikler barındıran tetradrahmisinde sembolize edilmiştir (Glew 1987: 24; Hind 1992: 141; Arslan 2007: 92-93). Bithynia Krallığı'na ait tedavüller içerisinde oldukça nadir ve ünik olan sikkenin (Glew 1987: 24) ön yüzünde kralın sağa dönük portresi, inci ya da zeytin şeritlerinden oluşturulan bir astragal motifine dönük şekilde betimlenirken, arka yüzde; ayakta duran Zeus'un taçlandığı kral isminin hemen solunda betimlenmiş ve ihtimalle bir defne ya da palmiye ağacını gösteren olağandışı motifin, Nikomedes III'ün bahsedilen Paphlagonia Zaferi'ne işaret ettiği düşünülmektedir (Glew 1987: 24-25; Waddington et al. 1925: 231; Reinach 1897: 255-260). Bilindiği gibi MÖ. Ekim 297 yılı olarak Makedonia takvimine göre oluşturulan Bithynia Era'sı, Zipoites'in, Lysimakhos'un ihtimalle iki generali ve daha sonra bizzat kendisine karşı kazandığı zaferden sonra resmen aldığı *Basileos-Basileus*-Kral unvanıyla başlatılmıştır (Bennett 1961: 469; Heinen 1984: 425; Højte 2005: 20; Marek 1993: 21-23; Marek 2003: 35; Jones 1998: 152). Sürece ait nadir Bithynia tedavülü üzerinde canlandırılacak kadar kıymetli olan bu büyük zafer, aynı zamanda Pontos ile Bithynia veya Mithridates Eupator ile Nikomedes Euergetes arasında Paphlagonia için kurulan ittifakın ve olasılıkla bir evlilik bağının sembolizasyonu olarak anlam kazanmış olabilir (Mayor 2010: 127-131; Arslan 2007: 70, 106; Simonetta 1961: 16-18; McGing 1986^a: 68-72; Schottky 2006: 736; Volkmann 1972: 120-121; Magie 1950: 194-204).

Paphlagonia harekâtının Pontos Krallığı'nda da farklı güçlü etkiler bıraktığı dile getirilmekte ve bunlardan birinin o zamana kadar Seleukos Era'ı kullanan krallığın, MÖ. 108/107 yılına tarihlenen Paphlagonia ittifakı ve seferinden sonra Bithynia Era'sının adaptasyonuna ilgi duymaya başlamasının oluşturduğu tahmin edilmektedir (McGing 1986^b: 257-259; Bennett 1961: 460-462; Arslan 2007: 66, 92). Mithridates VI Eupator'un era sistemini değiştirme kararına dair olan yorumlardan birine göre kral, ekonomik ve siyasi olarak güçlü ve etkin gördüğü Bithynia Krallığı'na bağımlı ve/veya tabi bir güç olarak tanımlanmasına neden olabilecek bu tasarrufunda herhangi sakınca görmemiştir (McGing 1986^a: 67; McGing 1986^b: 257). Diğer yorumlara göre bu adaptasyon aslında gerçekten karşılıklı iyi ve dostane ilişkilerin göstergesi olarak tercih edilmiş ve belirli işbirliğine yönelik bir hamledir. Ayrıca bu değişikliğin Mithridates VI Eupator'un Pontos Krallığı ile ilgili tutkularının gerçekleşmesi yönünde Karadeniz kentlerinin ekonomik ve politik anlamda birleştirilmesi amacına hizmet ettiği ya da Mithridates'in Bithynia'yı işgal etme planlarının ekonomik bir parçasını oluşturduğu düşünülmektedir (McGing 1986^b: 258-259; Bennett 1961: 460-461).

Bu süreçte Paphlagonia'nın paylaşımına dair gelişmelerin Senatus tarafından takip edilmekle beraber etkin bir yaptırımın gerçekleşmemesi, Roma'nın MÖ. 107'lerde Afrika Numidia Krallığı ve MÖ. 104'lerde Avrupa'da Kimbrilerle olan meşguliyetlerine bağlanır (Madsen 2009: 194-195; Arslan 2007: 93; Glew 1987: 29, 38; Martínez-Lacy 2007: 37; Lintott 1992: 25, 35; Hind 1992: 141; Diod., XXXVI.3.1-2). Pontos ve Bithynia Krallıklarının en iyi şekilde faydalandıkları bu durum, aynı zamanda her iki yöneticinin antik diplomasiye oldukça zeki ve başarılı hamleleriyle yansımıştır. Mithridates VI Eupator'un kendisine atalarından miras kalan Paphlagonia'daki haklı tasarruflarına karşı, Roma'nın söz konusu ani ilgisini garip bulan tavrı, yapılan görülmelerde Senatus elçilerini karşılık veremedikleri bir duruma sokmuştur (Marek 2007: 477-479; McGing 2005: 84; Bekker-Nielsen 2008: 27, 64; Foss 1991: 1579; Schmitz 1870: 546-547). Zira Paphlagonia, Demetrios Poliorketes'in dolaylı katkılarıyla Pontos Krallığı'nın oluşumuna yadsınamayacak fırsatlar sunmuştur². Bu bakımdan Mithridates VI Eupator, krallığının ve hanedanlığının meydana getirilmesinde atası Mithridates I Ktistes'e bir nüve teşkil eden bölgenin öneminin ve vazgeçilmezliğinin farkında olmalıdır (McGing 1986^b: 249-253; Marek 2007: 478; App., Mithr. 112; Diod., XX.111-4; Plut., Dem. IV.1-4; Strab., XII.3.41).

Nikomedes III Euergetes'in hamlesi ise, ülkeyi elinden aldıkları meşru varisine geri vererek bölgeden çekilmek yerine, Paphlagon hanedanlarının geleneksel kraliyet unvanını kullanarak adını gizlice Pylaimenes olarak değiştirdiği ve ihtimalle Kyzikoslu Hagne'den doğma Sokrates Khrestos isimli oğlunu Paphlagonia tahtına çıkararak Roma'nın istediklerini yerine getirmiş gibi görünmek şeklinde gerçekleşmiştir (Licin. XXXV.85; Iust. XXXVII.4, XXXVIII.5-8; Magie 1950: 197, 1099; Reinach 1895: 106-107). Böylece, Roma'nın müttefikleri Pylaimeneslere ait hanedanlığı ve topraklarını eski statüsüne kavuşturma çabalarının yukarıda bahsedilen meşguliyetlerinden dolayı uygulamaya geçmemesi, Nikomedes ve Mithridates bakımından Paphlagonia kazanımlarını ellerinde tutabilmelerine ve hatta Pontos Kralı'nın Galatia'ya kadar genişlemesine olanak sağlamıştır (McGing 2009: 208). Nikomedes III Euergetes'in, Mithridates VI Eupator'a söz konusu Galatia genişlemesinde yardım etmesinde, bölgeyle sınır komşusu olan bu Kelt topraklarının yakın gelecekte işgal etmeyi planladığı Kappadokia Bölgesi için bir kapı niteliği taşımasının yattığı vurgulanmalıdır (Erciyas 2006: 20; McGing 1986^a: 71).

Bu noktada iki krallık için böylesine önemli bir hedef teşkil eden Paphlagonia Bölgesi'nin paylaşımı üzerine yapılan anlaşmanın, Hellenistik Dönemde alışık olduğumuz üzere devletler

² Bilindiği gibi, Antigonos Monophthalmos'un oğlu olan Demetrios Poliorketes, babasının Kios'ta (Gemlik) sergilediği düşmanca tutumlarına rağmen, özellikle Mithridates I Ktistes ile dostça ilişkiler içerisindedir. Demetrios, MÖ. 302 yılında Kios'ta bulunan Mithridates I Ktistes'i uyararak, babası Antigonos'un Mithridates II'yi olduğu gibi kendisini de öldürteceği haberini vermesi üzerine Paphlagonia'ya kaçmış ve burada Pontos Krallığı'nın temellerini atmıştır. Konu hakkında bkz., Billows 1995: 105-107; Burstein 1974: 84; Arslan 2007: 49-50.

arasında meydana getirilen ittifakların evlilik bağıyla pekiştirilmesine dair bir fırsat oluşturabileceği potansiyeli akla gelmektedir ki, Bithynia ile Pontos Krallıkları arasında bu dönemde vuku bulan ilk ve tek olumlu yakınlaşmanın bu sefer ile aynı sürece denk gelmesi söz konusu ihtimali güçlendirmektedir (Mcging 1986^b: 258; Gabelko 2017: 322-323). Ayrıca durum, şimdiye kadar üzerine çok fazla dikkat çekilmeyen ve çalışma konumuzun bir unsurunu oluşturan Bithynia hanedanlığının son iki ismine ait resmi evlilikler, bunların kronolojileri ve nedenleri bakımından da anlamlı argümanlar sağlamaktadır. Çünkü yukarıda bahsedildiği üzere Bithynia kraliçelerinden en az ikisi; Laodike ve Nysa, Kappadokia ve özellikle Pontos hanedanlarıyla yakından ilişkilidir (Memnon XXX.3; Sall., Hist. IV.69.9).

Bu noktada Bithynia ve Pontos Krallıkları arasında evlilik ittifakı aracılığıyla ihtimalle Paphlagonia Seferi sürecinde kurulan bağın, her iki güç için çok önemli ve bir o kadar da edilgen yapıda olan Kappadokia Krallığı üzerinden gerçekleştirildiği ortaya çıkmaktadır (Magie 1950: 194-197, 200-207, 318-320). Ayrıca, Nikomedes Euergetes ile Mithridates Eupator arasındaki organik ilişkilerde başrolü özellikle Kappadokia saray mensupları olan kraliçe ve prenseslerin oynaması, ihtimalle birbirleriyle direkt olarak bu türden herhangi bağlantıdan kaçındıkları izlenimini uyandırmaktadır (Gabelko 2009: 55-56 dnp. 26; Sullivan 1990: 14-17; Bunbury 1867^b: 1218; Bunbury 1867^c: 718-719; Karttunen et al. 2005: 228-232; Von Geisau-Volkman 1969: 482; Arslan 2007: 106, 305; Simonetta 1961: 16). Ayrıca Nikomedes Euergetes'in bu amaç doğrultusunda kullanabileceği herhangi kız çocuğunun olmaması durumu Bithynia açısından olanaksız kılmakta; Mithridates Eupator'un, Kleopatra, Adobogina, Nysa (Nyssa), Eupatra, Athenais, Drypetina, Mithradatis ve Orsabarıs isimleriyle tanıdığımız kızlarının ve Nysa, Roksana, Statira ve Laodike³ isimli kız kardeşlerinin en azından bu süreçte Nikomedes Euergetes ve/veya Philopator ile herhangi ilişkilerinin bulunmayışı söz konusu kanıtı güçlendirmektedir (Sullivan 1990: 161, 171, 179, 344; Mayor 2010: 113-114, 130; Gabelko 2009: 49-50, 55-56; Arslan 2007: 103, 283, 309, 462; Ballesteros-Pastor 2013: 61-70; Perl 1968: 316-318). Ancak daha önce de belirtildiği gibi Bithynia'nın son iki kralının ilişki kurdukları kadınlar bakımından durumun oldukça karmaşık olduğu ortadadır⁴.

Antik kaynaklar kökeni Pontos Krallığı'na dayanan bir Kappadokia Prensesi olarak Nysa'nın, hem baba Nikomedes III Euergetes ve hem de oğlu Nikomedes IV Philopator ile bu

³ Bilindiği gibi Mithridates Eupator'un iki büyük kız kardeşi, Laodike olarak aynı ismi taşımaktadır. Ablası olan büyük Laodike Bithynia Kralı ile Kappadokia seferinden sonra ilişki kuracaktır. Onun kızı olan Nysa ise, Ariarathes VI'nın kanını taşıması dolayısıyla bir Kappadokia prensesidir. Küçük Laodike ise Eupator'un eşi olmuştur. Bkz., Mayor 2010: 113-114, 44-45; Von Geisau-Volkman 1969: 482; Karttunen et al. 2005: 232.

⁴ Bithynia Krallığı'nda Nikomedes IV olarak bir hanedanın bilinmediği ya da bu hanedanın varlığı genel olarak kabul görmediği dönemlere özgü kaynaklar duruma farklı yaklaşır. Bkz., Bunbury 1867^a: 1197-1198; Bunbury 1867^b: 1218; Karş., Schottky 2006: 734-737; Robert 1976^b: 734.; Geyer 1936: 493-499; Ruge et al. 1897: 514-522; Jones 1998: 156, 162.

açından bağlantısına işaret etmektedirler. Herakleia Pontikalı Memnon, Nysa'yı Nikomedes III Euergetes'in karısı ve Nikomedes IV Philopator'un annesi olarak anarken (Memnon XXX.3), Justin, Euergetes'in karısını bir dansçı olarak belirtmekte ve dolayısıyla Philopator, ismi bilinmeyen bu anneye bağlanmaktadır (Iust. XXXVIII.5). Diğer taraftan Licinianus ise, son Bithynia Kralı Nikomedes IV Philopator'un annesinin Aristonika isimli bir kadın olduğunu söylemektedir (Licin. XXXV.85). Burada Nysa figürüne odaklanırsak Nikomedes III Euergetes'in karısı olarak geçtiği Memnon'un metni ve aynı ismi Nikomedes IV Philopator'un eşi olarak anan Sallust'un satırları arasında kalırız (Memnon XXX.3; Sall., Hist. IV.69.9). Konu çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmakla birlikte, 1. Mithridates-Roma Savaşı'nın (MÖ. 89-85) başlangıcına ya da nedenlerine odaklanan çalışmalarda genellikle kısa değinilen birkaç detaydan öteye geçememiş gibi görünmektedir. Zira durum, Nysa'nın annesi olan dul Kappadokia Kraliçesi Laodike'nin, MÖ. 104/103 yılında ülkesine yaptığı seferi sırasında Nikomedes III Euergetes ile evlenmesiyle daha da karmaşıklaşır (Karttunen et al. 2005: 232; Von Geisau-Volkman 1969: s. 482; Bunbury 1867^c: 719).

Konuya dair yapılan yorumlara göre Bithynia hanedanlığı içerisinde Nysa'ya, Nikomedes IV Philopator annesi rolünden daha ziyade genellikle eşi rolünün önerildiği görülmektedir. Çünkü Nysa, aslında Nikomedes IV Philopator'un ikinci karısı ve aynı zamanda üvey annesi Laodike'nin kızı olmasına rağmen, Memnon, prensesi yanlışlıkla onun annesi olarak anarak durumu karıştırmıştır (Magie 1950: 320, 1200 dpn. 47-48; Schottky 2006: 736; Simonetta 1961: 16; Sherk 1993: 67; Licin. XXXV.85; Suet. Iul. XLIX.3; Karş., Memnon XXX.3; Sall., Hist. IV.69.9). Diğer kurguya göre Mithridates VI Eupator'un yeğeni olan Kappadokia Prensesi Nysa, ardışık olarak hem Nikomedes Euergetes ve hem de onun oğlu Nikomedes Philopator ile evlenmiş olabilir (Arslan 2007: 70 dpn. 322, 97 dpn. 432, 106, 305 dpn. 1386; Magie 1950: 318-320; Gabelko 2009: 55 dpn. 26; 56 dpn. 28; Memnon XXX.3; Sall., Hist. IV.69.9). Aslında bu türden iç-evlilik bağları, Hellenistik Dönem hanedanlarında yönetici sınıfın kendi hegemonyalarını korumak ve istikrarını sağlamak amacıyla özellikle Büyük İskender'in ölümünden sonra Diadokhlar arasında Makedon geleneği olarak başlayarak ardından Anadolu'nun yerel krallıkları tarafından da başvurulan bir strateji bağlamında alışılmadık değildir (Sullivan 1990: 14-17; Carney 2012: 313-314; Ogden 2011: 101-102; Errington 2017: 79-82). Özellikle hanedanlık bireyleri arasında kurulan benzeri evlilik bağları, otoritenin farklı unsurlar arasında dağılarak çeşitlenmesini önlemekte ve dolayısıyla yönetici kesimin toplum içerisindeki pozisyon ve statülerini koruyabilmelerinde neredeyse bir gereklilik haline gelmekte ve özellikle Hellenistik Dönemde Makedonlar kadar Küçük Asia Krallıkları'nın da ihtiyaç hissedildiğinde bu türden yöntemleri kullandıkları bilinmektedir (Mayor 2010: 100-101; Ogden 1999: 202-206, 179-182, 259-269; Errington 2017: 24).

Bu noktada Nysa'nın, Nikomedes Euergetes ve oğlu Philopator arasında oynadığı rolün aydınlatılmasında onun Kappadokia Kralı Ariarathes VI ile Pontos Prensesi Laodike'nin kızları olarak ne zaman dünyaya gelmiş olabileceği sorusu anahtar konulardan biri olarak karşımıza çıkar. Zira Nysa ile Nikomedes III Euergetes ve/veya Nikomedes IV Philopator evliliğinin, Bithynia ile Pontus Krallıklarının özellikle Paphlagonia Bölgesini aralarında paylaşarak istila etme planlarını faaliyete geçirdikleri bir sürece işaret ediyor olabilmesi, potansiyel bakımından dikkat çekicidir (Gabelko 2009: 55-56 dpn. 26). Bu sürecin, bahsedilen paylaşım için oluşturulan ve MÖ. 108/107 civarındaki yakınlaşmanın hemen öncesinde ya da sonrasında ve MÖ. 104/103 yılındaki Kappadokia Seferi dolayısıyla ilişkilerin yakın gelecekte bir daha düzelenmeyecek biçimde bozulacağı süreçten önce meydana gelmiş olması olasıdır. (Arslan 2007: 97; Glew 1987: 24-29; Sherwin-White 1977: 70-72; Harris 1980: 864-865; Madsen 2009: 194-196; Soslu 2017: 18-22).

Kappadokia Kralı Ariarathes VI'nın Laodike ile MÖ. 126/125'lerde evlendikleri ve ailenin en büyük çocuğunun Nysa olduğu göz önünde bulundurulursa, hangi tarihte doğduğunu kesin olarak bilemediğimiz prensesin MÖ. 108 yılı civarındaki Paphlagonia Seferi sürecinde Bithynia hanedanlarının herhangi biriyle evlenebilmesi için uygun yaşta olduğu söylenebilir (McGing 1986^a: 73-74; Ballesteros-Pastor 2014, 226 dpn. 5). Nitekim kocası Ariarathes VI'nın, Mithridates VI Eupator tarafından MÖ. 116 yılında öldürülmesinden sonra annesi Kappadokia Kraliçesi Laodike dul kalacak ve MÖ. 104/103 yılında ikinci eş olarak Bithynia Kralı Nikomedes Euergetes'i tercih edecektir (Olbrycht 2009: 164; Madsen 2009: 194-195). Rasyonel görünen bir ihtimal olarak Paphlagonia Seferi'nde Eupator ile Euergetes, yani Pontos-Bithynia arasında kurulan ittifakın Nysa ve Nikomedes IV Philopator evliliğiyle güçlendirildiği; ardından Kappadokia Seferi ile bozulan ilişkilerinin, Pontos faktörüne rağmen Euergetes ve Laodike birlikteliğiyle bu defa Kappadokia-Bithynia şeklinde biçimlendirildiği akla gelmektedir. Aksi durumda Nikomedes III Euergetes'in MÖ. 104/103 yılındaki Kappadokia Seferi sırasında belki de eskiden kayınvalidesi olan Laodike evlenmiş olduğu ortaya çıkmaktadır ki yaşananlar; Mithridates IV Philopator Philodelphos ve Mithridates VI Eupator'un kendi kız kardeşleriyle; Seleukos I Nikator ve oğlu Antiokhos I Soter'in birbirlerinin ardı sıra Kraliçe Stratonike ile; Nikomedes IV Philopator'un ise ilk eşi olarak halası ile olan evliliklerinde olduğu gibi Hellenistik Dönem kraliyet hanedanlarının eş seçimlerine ait bazı tercihler bakımından yadsınacak bir ilişkiye işaret etmemektedir (Engels-Erickson 2016: 45-50; Errington 2017: 75, 256; Ogden 1999: 119-120; Ogden 2011: 95; Wittke 2010: 451-469; Van Oppen de Ruyter 2013: 80-107; Arslan 2007: 68; Gabelko 2009: 52; Magie 1950: 319; Plut., Dem. IV 1-4; App., Syr. 59).

Her ne şekilde olursa olsun, eğer gerçekleşti ise, Nysa'nın Bithynia tahtının sahiplerinden Euergetes ve/veya Philopator ile evliliğinin, MÖ. 108 yılındaki Paphlagonia Seferi ile meydana

getirilen ittifak ile bağlantılı bir gelişme olabileceği ya da söz konusu birliktelik için en uygun zamanın bu olduğu söylenebilir (Memnon XXX.1-3; Iust. XXXVIII. 1; McGing 1986^a: 74; Ballesteros-Pastor 2014, 226; (Olbrycht 2009: 164; Madsen 2009: 194-195; Arslan 2007: 70, 97, 106, 305). Ayrıca Nysa'nın sadece Nikomedes IV Philopator ile evlenmiş olabileceği ve bu birliktelik için Paphlagonia Seferi'nin sunduğu fırsatın değerlendirilmediği ihtimali göz önünde bulundurulursa, bu defa Kraliçe Laodike ve Prenses Nysa'nın hayatlarını borçlu oldukları baba-oğul Nikomedesler ile tanışmalarına olanak sağlayan gelişmenin Kappadokia Seferi olabileceği akla gelmektedir. Nitekim bu birlikteliğin ne zaman gerçekleştiğini doğrulayacak kesin bilgiden yoksun olmakla birlikte, Nysa'nın Nikomedes IV Philopator'un ikinci eşi olduğunu ve bu evlilikten aynı isimli bir kız çocuklarının dünyaya geldiğini söyleyen literatürü göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Schottky 2006: 736; Magie 1950: 1200 dpn. 47-48; Geyer 1936: 497-498; Suet. Iul. XLIX.3; Licin. XXXV.85).

Pontus et Bithynia: Kappadokia Seferi ve Çatışma

Dikkatlerimizi Nikomedes III Euergetes'in MÖ. 104/103 yılına tarihlenen Kappadokia Seferine çevirdiğimizde, Pontos ile Bithynia arasındaki diplomatik ilişkilere Senatus'un bizzat dahil olduğu ve Bithynia Krallığı'nın Roma ve Pontos arasında kalarak edilgen bir sürece girdiğini görürüz. Çünkü bilindiği gibi Mithridates VI Eupator, babalarının ardından Kappadokia tahtının meşru varisleri ve yeğenleri olan Ariarathes kardeşler ile ablasını ortadan kaldırmayı planladığı sırada, Nikomedes III Euergetes, ihtimalle Kraliçe Laodike'nin davetiyle Kappadokia'yı beklenmedik bir şekilde işgal etmiştir (Iust. XXXVIII.1; Arslan 2007: 97; Karttunen 2005: 232). Buna karşılık Pontos Kralı'nın saldırıyı püskürtmesiyle ülkesine geri dönen Bithynia Kralı'nın yanında yeni evlendiği eşi, eski Kappadokia Kraliçesi Laodike de bulunacak ve gelişmeler Pontos ile Bithynia güçlerinin bundan sonra daima düşman kalacakları bir sürece yol açacaktır (Magie 1950: 203; Harris 1980: 864-865). Nitekim Bithynia'nın yakın gelecekte, Roma'nın desteklediği Nikomedes IV Philopator ve Pontos'un karşı adayı Sokrates Khrestos arasındaki taht mücadelelerine ve 1. Mithridates Savaşı'na (MÖ. 89-85) sahne olacağı bilinmektedir (Ballesteros-Pastor 2008: 57-58).

Belki de Roma, Nikomedes IV Philopator'u, yerine geçecek meşru bir varisi olmaması ve dolayısıyla bu durumun Bithynia Bölgesini ele geçirme planları için oldukça uygun bir fırsat sunması nedeniyle desteklemiştir (Brennan 2000: 559-562; Magie 1950: 318-320; Sullivan 1990: 30-35). Zira Attalos III dolayısıyla kısa süre önce Pergamon Krallığı'nda benzer uygulamaları söz konusudur. Diğer taraftan Mithridates VI Eupator ise, özellikle Kappadokia seferinin ardından Bithynia hanedanlarına karşı edindiği güvenilmez izlenimler ve en önemlisi de batıya doğru genişleme politikalarının bir aşaması olarak Sokrates Khrestos'u kullanmak

istemmiş olmalıdır (Mayor 2010: 139; McGing 1986^a: 67-80; Sherwin-White 1977: 72; Sherk 1993: 67-68).

Nikomedes III Euergetes açısından Kappadokia Seferi'nin, Roma karşısında bağımsız Bithynia politikalarının en önemli ikinci örneğini oluşturması bakımından dikkat çekici olduğu vurgulanmalıdır (Glew 1987: 23-24). Antik literatüre daha ziyade Nikomedes III Euergetes'in bir saldırısı ya da işgali şeklinde yansıyan bu gelişme, Mithridates VI Eupator açısından ise, verdiği tepki dolayısıyla Roma'nın dikkatlerinin üzerine daha da çekilmesine sebep olan ve Senatus'a gelecekteki Pontos hamleleri için yeni nedenler veren bir gelişme teşkil etmiş gibidir (Arslan 2007: 97-101; Harris 1985: 99-105; Hind 1992: 143-149; Rostovtzeff 1918: 4-7; Rostovtzeff-Ormerod 1932: 236-240). Diğer taraftan bu sefer, Kappadokia Krallığı'nın tamamen Pontos hakimiyetine girdiği ve Bithynia hanedanlığının Roma Senatosu'na Mithridates VI Eupator aleyhinde ilk kez başvurduğu bir sürece işaret eder (Sherwin-White 1977: 71; Erciyas 2006: 20-23; Iust. XXXVIII.2). Glew, Nikomedes III Euergetes'in Kappadokia Seferi'nin aslında sanıldığı gibi düşmanca olmadığı ve daha önce Attalos II ve Mithridates V'in yaptıkları gibi, krallığın alışık olduğu problemlere karşı yardım amacını taşıyan ve her seferinde durumun bir evlilik bağıyla sağlaştırdığı örneklerden biri olabileceğine değinmektedir (Glew 1987: 27)⁵. Glew, 'en azından' son dönem Bithynia hanedanlarını Attalidlerin gerçek mirasçısı olarak gösteren Pseudo-Scymnus'dan hareketle, Nikomedes III Euergetes'in bu hamlesiyle kendisini, Pergamon ile halihazırda evlilik bağı bulunan Kappadokia tahtındaki problemlere çözüm olarak göstererek durumdan faydalanmak amacını taşımış olabileceğine değinmektedir (Glew 1987: 27-28; Rostovtzeff 1941: 1530 dpn. 107).

Ayrıca Mithridates'in karşı saldırısı ve Nikomedes III Euergetes ile Laodike'nin evlenerek Bithynia'ya kaçışlarıyla sonuçlanan Kappadokia Seferi (MÖ. 104/103) hakkında önemli arkeolojik kanıtlar söz konusudur. Bu tespitler aynı yıllara (Era 194/195) tarihlenen Nikomedes III Euergetes'in sikke tedavüllerindeki anomalilere dayanmakta ve söz konusu süreçte herhangi para basımından haberdar olunmaması Bithynia Krallığı'nda yaşanan deprem, sel, kuraklık gibi doğal afetler zinciri ya da nedeni çeşitli olaylara dayandırılan ekonomik sorunlara bağlanmaktadır (Glew 1987: 29-36, 40; Lorber et al. 2006: 54-55).

Aynı dönemde Avrupa'da Kimbrilere karşı mücadele etmekte olan Roma'nın, Marius aracılığıyla müttefiklerinden istediği yardım talebine Bithynia Kralı tarafından verilen ağır red cevabıyla ilişkilendirilen gelişmelere göre (Diod., XXXVI.3.1-2; McGing 1986^a: 74; Martínez-Lacy

⁵ Bilindiği gibi Attalos II MÖ. 157 yılında, kayınbiraderi Ariarathes V'i Kappadokia tahtına yeniden yerleştirmiştir. Ayrıca Attalos II'nin kardeşi Eumenes II, Ariarathes V'in kızı Stratonike ile evlidir. Mithridates V ise Kappadokia tahtını kontrol altına almak amacıyla kızı Laodike'yi Ariarathes VI ile evlendirmiştir. Dolayısıyla bu örnekler yabancı unsurların Kappadokia Krallığı'na yaptıkları müdahaleleri oluşturmaktadır. Bkz., McGing 1986^a: 73; McGing 2009: 206; karş., Kınacı 2014: 206, 217; Habicht 1989: 325, 359).

2007: 37; Lintott 1992: 25, 35:); Nikomedes III Euergetes Romalıların özellikle Bithynia gibi müttefik devletlerin iç işlerine sürekli müdahale eden yönetimlerine ve taleplerine açıkça karşı gelmekte, bu nedenle Marius'un talebini oldukça sert bir şekilde reddetmektedir. Zira ülkesi vergi toplayıcıları (publicani) ile iş birliği yapan Mysia, Phrygia, Galatia ve Pontos gibi savaşçı, düşman ve soyguncu komşuların saldırıları dolayısıyla zor durumlara düşürülmekte ve bu gelişmeler, olanlara ses çıkarmayan Asia Minor valisinin gözü önünde yaşanmaktadır (Rostovtzeff 1941: 782-783; Glew 1987: 37-38). Fakat Bithynia'da ekonomik boyutu temelde faiz artışının tetiklediği aşırı borçlanma şeklinde belirlenen ve kraliyet hazinesinde bahsedilen yıllardaki sikke tedavülüne engel olacak kadar zorlu olan bu kriz durumunun, MÖ. 103 yılındaki olaylarla çelişki oluşturduğu üzerinde yeteri kadar durulmamaktadır (Glew 1987: 29-36, 39-40; Diod., XXXVI.8.1). Zira Nikomedes III Euergetes bu krizden hemen bir yıl sonra Roma'nın benzer bir talebine cevap vermiş ve bu defa Sicilya mücadelelerinde Roma'ya 800 kişiden oluşan özel bir birlik göndermiştir (Diod., XXXVI.8.1).

MÖ. 104 ve MÖ. 103 yıllarındaki bu ani tutum değişikliğinin Bithynia-Roma ilişkilerinde dikkat çekici bir çelişki oluşturması, aslında krizin nedeninin Latinler ya da onunla birlikte hareket eden saldırgan komşulardan kaynaklanmadığı; söz konusu ani düşüşün Kappadokia Seferi dolayısıyla Mithridates VI Eupator'a borçlanılan savaş tazminatı olabileceğine bağlanmaktadır (Glew 1987: 29-36, 41-44). Glew'in bu düşüncesi dikkatlerimizin yeniden hanedanlık bağlarına yoğunlaşmasına neden olur.

Buna göre Nikomedes III Euergetes'in Kappadokia Seferi'nin, Mithridates VI Eupator'un Bithynia işgal planlarını uygulamaya koymasına için oldukça elverişli bir fırsat teşkil ettiği dile getirilir (Glew 1987: 29). Ancak Pontos Kralı'nın bunu değerlendirmemesi, bir başka deyişle MÖ. 104/103 yılındaki başarısız Kappadokia Seferi'nin hemen ardından Bithynia'ya kaçan ablası Laodike ve Nikomedes çiftini izleyerek başkent Nikomedia'yı işgal etmemesi, iki güç arasındaki gerginliğin yukarıda bahsedilen tazminat aracılığıyla çözüme kavuşturulmuş ve dolayısıyla aslında iki krallık arasında herhangi bir düşmanlığın kalmadığı bir sürece işaret edebileceği hakkında yeterince şüphe uyandırmaktadır (Glew 1987: 29; Sherwin-White 1977: 71).

Diğer taraftan Mithridatid prensesleri aracılığıyla komşu krallıklarla kurulan evlilik bağlarının, Odysseus'un Troia Atı hilesine benzer bir stratejiyle Kappadokia ve Bithynia Kaleleri'nin içten fethedilmesi amacını taşıyor olabilecekleri konusunun ihtimal dışı olarak değerlendirilemeyeceği dile getirilmelidir. Nitekim Mithridates V Euergetes'in kızı Laodike'yi Ariarathes VI ile evlendirmesiyle Kappadokia'nın kontrolünün sağlanmasını amaçladığı ve bu bakımdan kraliçenin misyonunu iyi bir şekilde yerine getirdiği bilinmektedir (Karttunen 2005: 232; Bunbury 1867c, 719; Von Geisau-Volkman 1969: 482). Ayrıca bu kanıyı güçlendiren argümanlardan bir diğerine göre Mithridates VI Eupator'un annesi Kraliçe Laodike de, Roma ile

anlaşarak kocasının MÖ. 120 yılında Sinope'deki ölümünden sorumlu tutulan isimlerden birini oluşturmakta, hatta Iustinus'a göre öz oğlunu bile öldürmek istediği söylenmektedir (Iust. XXXVII. 1-4, XXXVIII. 1-2; Rostovtzeff-Ormerod 1932: 225-226; Ballesteros-Pastor 2008: 51 dpn. 29; Ballesteros-Pastor 2014: 226 dpn. 8; Arslan 2007: 73 dpn. 327).

Öte yandan Mithridates'in Bithynia'yı işgal planlarını harekete geçirmek için MÖ. 94'te Nikomedes III Euergetes'in ölümüne kadar bekleyişinde, saldırıları için gereken hazırlıkları ihtimalle tamamlamamış olmasının ya da amacını savaştan önce zehir ve/veya suikastçı Aleksandros gibi daha zahmetsiz yöntemlerle gerçekleştirmek istemesinin etkisi mutlaka mevcuttur (Licin. XXXV. 85; Mayor 2010: 139; Ballesteros-Pastor 2014: 232; App., Mithr. 57). Ancak, eski kocası Ariarathes VI'nın bizzat Mithridates VI Eupator tarafından Gordios aracılığıyla öldürülüşüne şahit olan Laodike'nin, MÖ. 104/103 yılındaki Kappadokia Seferi sonrasında Bithynia Kralı ile birlikte ülkesini terk ederken, başlarına gelecekleri bile bile öz oğulları Ariarathes VII ve Arirathes VIII'i Kappadokia'da Pontos Kralı'nın insafına bırakabilmesi, onun aslında Odysseus'un bir kısrağı olarak Bithynia hanedanları arasına yerleştirmiş olabileceğini akıllara getirmekte ve Mithridates VI Eupator'un Nikomedia'ya kaçan Nikomedes-Laodike çiftini izleyerek Bithynia'ya girmemesini bu açıdan anlamlı kılmaktadır (Sherwin-White 1977: 71; Glew 1987: 28-20, Hind 1992: 141-140).

Konuya en güçlü bir başka argümanı ihtimalle Kappadokia Seferi'nden az önce Nikomedes IV Philopator ile evlenmiş olan Nysa'nın (Arslan 2007: 97 ve dpn. 432, 305 ve dpn. 1386); MÖ. 94 yılından sonra Bithynia'da çıkan taht mücadelesinde kocasının yerine onun üvey erkek kardeşi olan, Sokrates Khrestos'u desteklemesi meydana getirir. Böylece Nysa, Pontos Kralı'nın yeğeni ya da Kappadokia kraliçesinin kızı olarak, kocası Bithynia Kralı Nikomedes IV Philopator yerine Sokrates Khrestos ve onu destekleyen dayısı Mithridates Eupator tarafını tutmuş, Bithynia Krallığı'nın oldukça zor durumda kalmasına neden olmuştur (Magie 1950: 319-320, 1200 dpn 48; Licin. XXXV. 85; Ruge et al. 1897: 521-522; Mayor 2010: 139; Gabelko 2017: 322 dpn. 22).

Pontus et Bithynia: Sonun Başlangıcı

Bilindiği gibi Bithynia Krallığı'nda yaşanan ve oldukça alışıldık taht mücadelelerinden biri Nikomedes III Euergetes'in MÖ. 94 yılındaki ölümünden sonra başlamıştır. En güçlü aday ve eski kralın en büyük oğlu Nikomedes IV Philopator muhalif hanedan olarak karşısında Kyzikoslu Hagne'den doğma Sokrates Khrestos'u bulmuş, krallık, Pontos ile Senatus'un her biri farklı adayı desteklediği müdahalelerine maruz kalmıştır (Harris 1980: 865-866; Erciyas 2006: 22-23; McGing 1984: 12-13; Gabelko 2017: 326; Madsen 2009: 196). Babasının ölümünden sonra Bithynia tahtını Roma'nın onayıyla devralan son Bithyn kralı, Mithridates Eupator'un suikast

girişimi ya da girişimlerini atlatmasına rağmen üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde tahtını üvey kardeşi Sokrates Khrestos'a kaptırmıştır (McGing 1986^a: 79; Schottky 2006: 736).

MÖ. 91 yılına kadar meydana gelen bu gelişmeler içerisinde Nikomedes Philopator'un, Mithridates'in yeğeni Nysa'yla olasılıkla hala evli olduğu ve kısa süre önce ikinci kocasını da kaybetmiş olan ablası Laodike'nin Nikomedia'daki tahtında potansiyel hakimiyeti dikkate alınmalıdır (Bunbury 1867^c, s. 719; Von Geisau-Volkman 1969: 482; Karttunen 2005: 232). Buna ek olarak Bithynia Krallığı için kardeşine başkaldırmakla birlikte Senatus'tan istediği desteği bulamayan Sokrates Khrestos'un, Pontos Kralı olan dayısına başvurması doğrultusunda Philopator'un karısı Nysa tarafından bizzat teşvik edildiği eklenmelidir (Arslan 2007: 106; Harris 1980: 866). Bu duruma Nysa'nın annesi Laodike'nin bir katkısının olup olmadığını sorgulayacak durumda değiliz ancak; Pontos Kralı'nın Sokrates Khrestos'u, kendi kızı Orsabarıs ile nişanlaması ya da evlendirmesi, onun Bithynia hakkında düşündüklerine dair ilginç ve bir o kadar dikkate alınması gereken ayrıntılar olarak hatırlanmalıdırlar (Mayor 2010; 157-158; Gabelko 2009: 56).

Böylece çok kısa ve fakat aynı zamanda son derece yoğun mücadelelere ve gelişmelere sahne olan Nikomedes IV Philopator'un kariyeri, aynı zamanda Bithynia Krallığı'nın doğu ve kuzeydoğuda Paphlagonia ve hatta Pontos Bölgelerine kadar genişlemeye çalıştığı bir döneme işaret etmektedir. Nikomedes Philopator, MÖ. 91 yılında tahtını kaptırdığı Mithridates Eupator-Sokrates Khrestos ittifakı karşısında iktidarına, Senatus ve Manius Aquillius'un desteğiyle MÖ. 90/89 yılında tekrar kavuşmuştur (Sherwin-White 1977: 72; Sullivan 1990: 34). Ağabeyi Bithynia kralına karşı Mithridates ile ittifak kurmasının karısı tarafından teşvik edildiğini üvey kardeşinden öğrenen Philopator'un, Nysa'yı; Mithridates'in ise Sokrates Khrestos'u ortadan kaldırması ya da onun Euboia (Eğriboz) Adası'na kaçışı bu gelişmeyle bağlantılı olmalıdır (Arslan 2007: 108; Magie 1950: 1200).

Bundan sonra tahtını borçlu olduğu Romalıların isteklerini reddedemeyecek hale gelen Philopator'un doğuda Paphlagonia ve Pontos üzerine gerçekleştirdiği saldırısı meydana gelmiştir (MÖ. 89) (Hind 1992; 143; Luce 1970: 186-187). Bir yönüyle Mithridates Eupator'u savaşa kıskırtma amacı taşıyan bu hamlenin diğer yönüyle, Bithynia Kralı'nın içerisinde bulunduğu ekonomik bunalımı, Senatus'tan cesaret alan Manius Aquilius aracılığıyla Amastris'i (Amasra) ve daha doğuda Amnias Vadisini yağma ve talan ederek atlatma girişimi olduğu iletilmektedir (Arslan 2007: 109-111; Madsen 2009: 197-199). Ancak hedefi Roma tarafından belirlenen Philopator için farklı bir seçeneğin ya da itiraz şansının olmadığı dile getirilmelidir. Ek olarak yaklaşık on sekiz yıl önce (MÖ. 108) babasıyla Mithridates Eupator'un Paphlagonia'dan elde ettikleri büyük zenginliğin ihtimalle bilincinde olan Bithynia Kralı'nın gözünde bölge toprakları, ekonomik anlamda buhranda olan ülkesi için tek çıkış yolu olarak değerlendirilmiş

olmalıdır (Hind 1992: 144; Sherwin-White 1977: 75; Olbrycht 2011: 278 Luce 1970: 186; McGing 2009: 203-204).

Böylece Philopator'un Bithynia'nın kuzeydoğusundaki en son kenti olarak karşımıza çıkan Tios/Tieion (Filyos-Hisaönü) ve dolayısıyla Billaios (Filyos) Çayı'nın ötesine (Sevin 2001, s. 31-32; Öztürk 2008: 67; Jones 1998: 152; Habicht 1989: Plin., Nat., VI.4-5; Marek 2009: 40), Amastris (Amasra) kenti ve Amnias (Gökırmak) Vadisine genişleme faaliyeti, Roma tarafından da desteklenmiş ve hatta bizzat onlar tarafından kışkırtılmıştır (Sherwin-White 1977: 72; Braund 1983: 29). O dönemde Roma'nın en büyük düşmanı olan Pontos Krallığı aleyhine geliştirilen bu stratejide, Mithridates VI Eupator'un topraklarının özellikle Bithynia Krallığı üzerinden aslında Roma lehine genişletilmeye çalışıldığı düşünülebilir (McGing 1984: 17-18; McGing 1986^a: 79-85). Zira bu süreçte Roma vasalı durumuna düşen Nikomedes Philopator'un doğuda Pontos, Paphlagonia ve hatta Kappadokia bölgelerinden kazandığı her toprak parçasının, yakın zamanda yeni bir eyalet olacak Bithynia'ya eklenmesinin (Provincia Bithynia) aslında Roma'nın menfaatlerine nitelikli bir hizmet olduğu söylenebilir. Zira bu durumun benzeri, Magnesi Savaşı ve Apameia Barışının (MÖ. 190 ve 188) hemen öncesi ve sonrasında, Roma'yı arkalarına alan Attalid coğrafyasındaki anormal farklılığı irdeleyen çalışmalarda dile getirilmektedir (Thonemann 2013: 1-5).

MÖ. 89 yılında, ilki başarısız olan ve Mithridates Eupator'u Roma ve süreçteki en önemli müttefiki Bithynia ile savaşa zorlama amacını taşıyan ikinci girişim başarıya ulaşmış ancak Nikomedes Philopator açısından tahminlerinden öte sonuçlar doğurmuştur. Bu defa doğuda daha derinlere Olgassys (İlgaz) Dağı'nın kuzey ve kuzeydoğusundaki Blaene ve Domanitis bölgelerine kadar ilerleyen Philopator, Pontos ordusu tarafından şiddetli bir dirençle karşılanmış ve kariyerinin bu son fetih girişimi büyük bir yenilgiyle sonuçlanmıştır (Arslan 2007: 130-136). Böylece tahtını başkent Nikomedia'ya yeniden giren Mithridates Eupator'a bir kez daha kaptırdıktan sonra her zamanki gibi Senatus'un kanatları altına sığınan Philopator, MÖ. 89 yılında başlayan ve MÖ. 85 yılı itibariyle Dardanos Antlaşması'yla biten 1. Mithridates Savaşı sonunda kral unvanına tekrar kavuşmuştur (Strobel 2003: 679; Arslan 2007: 245-248; Harris 1980: 865).

Takip eden süreçten yaklaşık on bir yıl sonra tamamlanan Pontos-Roma mücadeleleri içerisinde Eupator ile Philopator arasındaki ilişkiler bakımından sessiz kalan antik literatür, 3ncü Mithridates Savaşı (MÖ. 74-63) başlangıcında yeniden hareketlenmektedir. Buna göre Nikomedes IV Philopator, MÖ. 74'te hayatını kaybetmiş ve krallığını Attalos III'ün geleneğini izleyerek Roma'ya bırakmıştır. Ancak vasiyetin uygulanması, annesi ölen Bithynia Kralı'nın eşi Nysa olan ve bu nedenle ülkenin Senatus tarafından Provincia Bithynia olarak resmen

tanımlanmasını öteleyen bir aday tarafından kısa bir süreliğine ertelenmiştir (Ballesteros-Pastor 2014: 226; Arslan 2007: 26; Gabelko 2009: 56-57).

Krallık için hak iddia edebilecek herhangi meşru erkek çocuğu olmadığını bildiğimiz Nikomedes IV. Philopator'un vasiyetine itiraz ederek Senatus'a başvuran bu adayın, Nysa ve tahtın daha önceki talibi Sokrates Khrestos ya da sahibi Nikomedes Euergetes ile bir bağlantısı var mı bilemiyoruz ancak⁶; yapılan çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlara göre söz konusu kişinin yaklaşık olarak MÖ. 97 yılında doğduğunu hesaplayabildiğimiz Lykomedes şeklinde tanımlandığını söyleyebilmekteyiz (Gabelko 2009: 49; Sherwin-White 1977: 67; Marek 1993: 49-60; Magie 1950: 411; Reinach 1895: 294-295; Elder 1867: 846).

Mithridates VI Eupator'un kızı Orsabarıs ile olasılıkla MÖ. 74'ten sonra evlenmiş ya da evlendirilmiş ve Orodaltis isminde kızları dünyaya gelmiş olan Lykomedes'in gerçekte Nikomedes Philopator'un oğlu olmadığı, kraliçe Nysa ile bilinmeyen bir babadan doğduğu düşünülmektedir (Gabelko 2009: 56 dñn. 28; Braund 1984: 135). Krallık başvurusu Senatus ve Bithynia vatandaşları tarafından reddedilen Lykomedes'in, MÖ. 47-30 yılları arasında Iulius Caesar tarafından Kommana Kappadokiası'ndaki Parlak Venüs tapınağında rahiplik görevine getirildiği bilinmektedir (Magie 1950: 435, 1264 dñn. 21; Rostovtzeff 1941: 1580 dñn. 21; Bunbury 1849: 62-63; Sall., Hist. IV.69.5).

Ayrıca Orsabarıs, Orodaltis ve Lykomedes olarak tanıdığımız bu isimler konumuzu oluşturan Bithynia-Pontos arasındaki ilişkiler açısından bir başka önemli bağlantıya işaret etmektedirler. Buna göre söz konusu hanedanlar *Basilisses Musa* Orsabarıs ve *Basileos* Lykomedes'in kızı Orodaltis olarak bölgede MÖ. 74 yılında başlayan Roma hakimiyeti ile MÖ. 31 yılındaki Actium Savaşı'ndan sonra Augustus'un Asia Minor ile ilgili yaptığı düzenlemeler arasına tarihlenen Kios-Prusias ad Mare (Gemlik) kent sikkelerinde tespit edilebilmekte ve yerleşimdeki mevcudiyetlerinin Roma tarafından onaylandığını görülmektedir (Head 1911: 513; Jones 1998: 163, 425; Mitchell 2001: 39). Bu noktada Kios'un, Gabelko'nun bahsettiği şekilde Pontos Krallığı'nın Paphlagonia'da kurulmasından önce Mithridates I Kitistes'in hakim olduğu bölge olarak hatırlaması anlamlı bir argüman oluşturmakta, en azından MÖ. 202 yılından beri önemli bir Bithynia kenti olan yerleşimin iki krallık arasında oynadığı rol tekrar belirginleşmektedir (Gabelko 2009: 49; Sullivan 1990: 161, 179; Marek 1993: 49; Arslan 2007:

⁶ Kraliçe Nysa'nın Nikomedes Philopator'un eşi olmasına rağmen, kralın üvey kardeşi Sokrates Khrestos'u destekleyerek Bithynia tahtı için dayısı Mithridates'ten yardım almaya yönlendirmesi, olası Nysa-Sokrates Khrestos yakınlaşması anlamında Lykomedes'in kökenine ışık tutabilir (Licin. XXXV. 85; Sall., Hist. IV. 69.9; Iust. XXXVIII. 1, 3-4; Magie 1950. 319-350). Ayrıca Memnon'a göre, Nysa ile Nikomedes Euergetes birlikteliğinin, Lykomedes'in kimliği konusunda anlam taşıyabileceği düşünülebilse de, herhangi argümandan uzak bulunduğumuz belirtilmelidir (Memnon XXX. 3; App., Mithr., 7, 10; Arslan 2007: 106-111).

26; Cass. Dio LI.2; Caes. Bell. Alex. 66; Strab., XII.3.34-35, 38; Cramer 1971: 174-176; Cohen 1995; 405-406).

Sonuç ve Değerlendirme:

MÖ. 2. yüzyıl sonları ile MÖ. 1. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan dönemde Bithynia ile Pontos Krallıkları arasındaki ilişkileri konu olan çalışmamızda etkileşimin sadece savaş gibi düşmanca koşullar doğrultusunda gelişmediği, aksine, Mithridates Eupator ve Nikomedes Euergetes döneminde evlilik ve akrabalık bağı anlamında dikkate değer bir sürecin yaşandığını görebilmekteyiz (Memnon XXX. 3; Licin. XXXV. 85; Sall., Hist. IV. 69.9; Iust. XXXVIII. 3-4; App., Mithr., 10). İki güç arasındaki temasta kilit isimleri Pontos Krallığı bakımından Mithridates VI Eupator, Bithynia Krallığı bakımından özellikle Nikomedes III Euergetes ve oğlu Nikomedes IV Philopator, Kappadokia Kraliçesi Laodike ve kızı Prenses Nysa, olasılıkla onun oğlu Lykomedes, Eupator'un kızı Kraliçe Orsabarıs ve torunu Prenses Orodaltis'in oluşturduğu söylenebilir. Süreçteki temel olumlu iletişim MÖ. 108 yılında kurulmuş ve iktidar yarışında ciddi çatışmaların yanı sıra, geliştirilen ortak stratejiler doğrultusunda işbirlikleri meydana getirilmiştir (Glew 1987: 23-24; Magie 1950: 197; Hind 1992: 141; Waddington et al. 1925: 231; Sullivan 1990: 31-34). İki gücün Roma veya Senatus faktörünü göze alan ortak hareketlerinin altında, sahip oldukları güçleri birleştirerek Anadolu'da ortaya çıkmaya başlayan İtalik yayılımına çözüm bulma arayışının yattığı düşünülebilir (Sullivan 1990: 31-34; Arslan 2007: 92-96).

Diğer taraftan Paphlagonia ve Kappadokia Bölgeleri'nin gerek idari ve gerekse coğrafi anlamda her iki krallığa sunduğu zengin olanaklar bu çözüm arayışı içerisinde zaman ve mekân bağlamında sürekli olarak değerlendirilmeye çalışılmış gibidir. Özellikle MÖ. 1. yüzyılın ilk yarısı içerisinde Mithridates Eupator, Nikomedes Euergetes ve oğlu Philopator tarafından uygulanan politikalar, varoluş mücadelesi içerisindeki söz konusu unsurlar için vaz geçilmez kaynaklar ve olanaklar sunan bu topraklarla yakından ilgili görünmektedir (Madsen 2009: 193-197; Sherwin-White 1977: 71; Marek 2007: 477-479; Sullivan 1990: 30-50).

Mekânsal anlamda Paphlagonia iki güç arasındaki konumu itibariyle MÖ. 108'deki seferde Pontos ve Bithynia'nın daha önce olmadığı kadar yakından tanıştığı, etkileşim ve işbirliğine girdiği bir alan olarak karşımıza çıkarken (Magie 1950: 188; Sullivan 1990: 31), Kappadokia, bu ilişkiler bütününde başlangıçta Senatus'un dikkate alınmadığı ve fakat sonucunda birbirlerini düşman taraflar olarak tanımlamalarına neden olacak bölge karakterinde karşımıza çıkmaktadır (Glew 1987: 23-29; Dmitriev 2006: 85-86).

Paphlagonia Seferi, Pontos'un Bithynia'yı ciddi anlamda tanıdığı ve hatta kısa süreliğine de olsa antik dünyada daha geçerli bir ekonomik sistem olan Bithynia Era'sını adapte ettiği bir yakınlaşmaya neden olmuştur (Mcging 1986^b: 257). Ayrıca Paphlagonia ittifakının Mithridates

Eupator'a, Anadolu'yu fethetme hazırladığı bu süreçte Roma'ya karşı yanında olacak en güçlü devletlerden birini kazandırdığı ileri sürülebilir (Magie 1950: 196-198). Bu yakınlaşmanın Bithynia Krallığına getirdikleri, Nikomedes Euergetes'in bastırdığı ve sembollerle anlam kazandırdığı tetradrahmisinin gösterdiği üzere, büyük zaferin sunduğu maddi olanakların yanı sıra sahte Pylaimenes ya da oğlu Sokrates Khrestos aracılığıyla Paphlagonia tahtının ele geçirilmesidir (Arslan 2007: 94; Schottky 2006: 736; McGing 2009: 208).

Nikomedes Euergetes'in sahip olduğu büyük ekonomik kaynaklar ve antik dünyada bir hayırsever olarak anılmasında ihtimalle Paphlagonia Seferi ve İttifakı'nın da büyük katkısı olduğunu düşünebileceğimiz bazı arkeolojik verilere dikkat çekilmesi yerinde görünmektedir. Özellikle MÖ. 103 yılında Sicilya'daki köle ayaklanmasında Roma'ya yardım amacıyla gönderilen 800 kişilik özel birlik; Delos, Argos, Epidauros, Delphi gibi merkezlere yaptığı ve yazıtlarla tespit edilen cömert yardımların yanı sıra (Boshnakov 2004: 73-75; Mattingly 1997: 140; Magie 1950: 318, 1199; Ruge et al. 1897: 521-522; Geyer 1936: 496 vdd.; Robert-Broughton 1976b: 734; Schottky 2006: 736; Volkmann 1972: 119-121), ihtimalle Euergetes ya da oğlunun, Knidos kentinin tüm borçlarını ödemeyi teklif ederek ünlü Aphrodite heykeline talip olabilmesi, zenginliğinin büyüklüğünü gözler önüne seren önemli detayları oluşturmaktadır (Magie 1950: 969; Havelock 2010, 63; Pollit 1990, s. 84-85, 111; Özgan 2016: 123-131; Çalık Ross 2007: 35; Bora 2015: 52-53; Plin., Nat., XXXIV-XXXVI).

Bu süreçte iki krallık arasındaki en önemli ve olumlu gelişmeyi yine Paphlagonia Seferi ve ittifakında yansıdığını düşünebileceğimiz bir evlilik bağı oluşturmuş olmalıdır (Memnon XXX.3; Licin. XXXV.85; Suet. Iul. XLIX.3; Sall., Hist. IV.69.9). Mithridates Eupator'un ablası Laodike'nin kızı ve dolayısıyla yeğeni olan Nysa'nın, Nikomedes Euergetes ve/veya Philopator ile evliliği ihtimalle bu yakınlaşmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Magie 1950: 319-320, 1200 dph. 47-48; Simonetta 1961: 16; Sherk 1993: 67). Zira Pontos ve Bithynia Krallıkları arasında, Mithridates Eupator'un yeğeni olan bir Kappadokia prensesi üzerinden kurulan ilk ve son dostane evlilik bağının Paphlagonia Seferi'nin sunduğu yakınlaşma sırasında gerçekleşebileceği, dolayısıyla böylesine olumlu bir etkileşim için en uygun zamanın MÖ. 108 yılı ile MÖ. 104 seferleri arasındaki süreç olduğu belirginleşmektedir (Hind 1992: 141; Madsen 2009: 194; Sullivan 1990: 31-35).

Birbirlerinin dostu ve müttefiki olan Mithridates Eupator ile Nikomedes Euergetes'in taraf değiştirerek amasız rakipler ve düşmanlar haline gelmeleri ihtimalle, Paphlagonia Seferi'nden yaklaşık dört yıl sonra uygulanan Kappadokia politikaları (MÖ. 104/103-102) nedeniyle gerçekleşmiş olmalıdır (Marek 2010: 342; Schottky 2006: 736; Hind 1992: 141). Zira en az Pontos kadar Bithynia için de çekici olan Kappadokia'nın Nikomedes Euergetes'e yeni bir kraliçe ve önemli gelir kaynakları; Laodike'ye ise yeni bir eş ve tehlikeli kardeşi Mithridates

Eupator'dan kurtularak hayatta kalma şansı sunduğu düşünülebilir (Olbrycht 2009: 164; Arslan 2007: 102, 305; Karttunen et al. 2005: 232; Von Geisau-Volkman 1969: 482).

Nikomedes Euergetes'in Kappadokia'yı Pontos Kralı'ndan önce davranarak, kocasının öldürülmesinden sonra ihtimalle kendisi ve oğullarının hayatından endişe duyan Laodike'nin davetiyle işgal etmesi, konumuz bakımından bir başka dönüm noktasını teşkil etmektedir (Madsen 2009: 195; McGing 2009: 208-209). Kralın dul Kappadokia Kraliçesi Laodike ile evliliği, Bithynia'nın tercihini artık Roma yanında kullanarak bir bakıma Pontos'u yalnızlaştırma girişimini, başka deyişle yükselişte ve gittikçe tehlikeli olmaya başlayan Pontos Krallığı'na karşı Roma'ya yaklaşarak kendisini güvenceye almasını ifade ediyor olabilir (Arslan 2007: 97; Gabelko 2009: 49).

MÖ. 2. yüzyılın sonları ile MÖ. 1. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde Pontos Kralı Mithridates Eupator'un Bithynia Krallığı üzerindeki emellerine yakın akrabaları olan Laodike ve Nysa gibi Kappadokia saray mensupları önemli fırsatlar sunmuş gibi görünmektedir (Mayor 2010: 44-45; Rostovtzeff-Ormerod 1932: 236; Dmitriev 2006: 288; Simonetta 1961: 16; Soslu 2017: 18-22). Bu durum daha önce babası Mithridates V Euergetes'in kızı Laodike aracılığıyla Kappadokia üzerinde sağladığı kontrolün yakın bir analogisini oluşturur (Hind 1992: 132; Magie 1950: 194). Nikomedes Euergetes'in oğlu Sokrates Khrestos'u sahte Pylaimenes olarak Paphlagonia tahtına; benzer şekilde Mithridates Eupator'un kız kardeşi ve karısı Laodike'den doğma oğlunu sahte Ariarathes (IX) olarak Kappadokia tahtına geçirmeleri; ayrıca Orsabarıs ile Sokrates Khrestos ve/veya Lykomedes arasında kurulan ilişkiler, her iki krallığın hanedanlar aracılığıyla yabancı ülkelerde uyguladıkları egemenlik politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Reinach 1895: 106; McGing 2009: 208; Gabelko 2009: 49-58; Olbrycht 2009: 172).

Mithridates Eupator'un evlilik bağları aracılığıyla kurmaya çalışabileceği iletişimin Bithynia açısından Pontos hegemonyası anlamını taşıması dolayısıyla bundan olasılıkla çekinen Nikomedesler, kendileri için daha faydalı gördükleri Kappadokialı Prenses Nysa ve/veya Kraliçe Laodike'nin sunabileceği olanakları değerlendirmeye çalışmış olmalıdırlar (Harris 1980: 864-866; Glew 1987: 27-28). Diğer taraftan MÖ. 116 yılından itibaren ortaya çıkan büyük Pontos tehlikesine rağmen, olası bir Eupator-Euergetes evlilik bağı Bithynia açısından Roma'yı karşılarına almalarına neden olacaktır ki bu durum dönem itibarıyla baba-oğul Nikomedesler tarafından uygulanabilecek bir strateji meydana getirmemektedir (Bekker-Nielsen 2008: 27-28; Corsten: 2005: 88). Bu bakımdan Roma'nın amasız düşmanı olarak kurulacak bir evlilik bağının, Nikomedes Euergetes'in son dönemleri ya da Philopator'un tüm kariyeri boyunca göze alabileceği bir seçenek teşkil ettiği söylenemez (Sullivan 1990: 30-35; Hind 1992: Dmitriev 2006: 285-295; Lintott 1992: 35-36; Luce 1970: 186-193).

Evlilik ittifakı ya da bağları anlamında Pontos'tan Bithynia hanedanlığına yapılan tekliflerin Sokrates Khrestos ve Lykomedes gibi Nikomedesler'e muhalif olan muhataplara gelmiş olması bu durumu gözler önüne sermektedir (Mayor 2010: 139; Gabelko 2009: 49-50, 56-58; Arslan 2007: 26, 31). Bilindiği gibi Sokrates Khrestos, Nikomedes Euergetes'in Kyzikoslu Hagne'den doğan oğludur. Euergetes, kendisinden sonra herhangi taht mücadelesi yaşanmaması amacıyla yeni kral olarak oğullarından Philopator'u onaylamış ve küçük kardeş Khrestos'u beşyüz talent gibi yüklü bir ödenek ve annesiyle birlikte Kyzikos'a göndermiştir (Iust. XXXVIII.1; Memnon XXX.3; Sall., Hist. IV.69.9). Ancak bu önlem yeterli olamamış babalarının MÖ. 94 yılındaki ölümüyle birlikte üvey kardeş Khrestos ağabeyi Philopator'a karşı ayaklanarak Pontos Kralı'ndan yardım istemiştir (Madsen 2009: 196; Arslan 2007: 106-107; Schottky 2006: 736; App., Mithr., 10; Licin. XXXV.85). Son Bithynia Kralı Philopator'un MÖ. 74 yılındaki ölümünden sonra ortaya çıkmakla birlikte Lykomedes'in durumunun da iki bakımdan farklı olmadığını söyleyebiliriz. Birincisi antik literatüre göre Lykomedes'in, olasılıkla Mithridates Eupator'un yeğeni olan Nysa'dan doğması ve babasının Nikomedes Philopator olmaması dolayısıyla gayrimeşru bir Bithynia taht adayı şeklinde karşımıza çıkmasıdır (Sherwin-White 1992: 233-234; Gabelko 2009: 56; Sall., Hist. IV.69.9). İkincisi Nysa'nın, Khrestos ile Philopator arasındaki iktidar mücadelesinde, kocası yerine onun üvey kardeşini desteklemesi ve duruma dayısı Mithridates Eupator'un müdahil olmasına olanak sağlaması oluşturmaktadır (Magie 1950: 319; Arslan 2007: 305-306). İhtimalle hayatını bu yüzden kaybeden Nysa, aynı zamanda Nikomedes Philopator'un tahtını Pontos kökenli meşru olmayan bir aday yerine ünlü vasiyetiyle Roma'ya bırakmasına neden olmuştur (App., Mithr., 7, 71; Sullivan 1990: 33; Magie 1950: 319, 1200).

Diğer taraftan her iki kral için olumlu karşılanan tek evlilik bağının, Kappadokia prensesi ve Mithridates Eupator'un yeğeni Nysa üzerinden kurulmasında herhangi sakınca görülmediği ortaya çıkmaktadır (Memnon XXX. 1-3; Licin. XXXV. 85; Iust. XXXVII.4, XXXVIII.1-5). Pontos hanedanlığı ile direkt olarak bağlantıdan çekinen Bithynia'nın ilgisini bu bakımdan Kappadokia üzerine yoğunlaştırmış olduğu düşünülebilir. Tıpkı annesi Laodike'nin, Pontos'un Kappadokia Krallığı üzerindeki en önemli temsilcisi olması gibi, Nysa da, Mithridates Eupator'un Bithynia üzerindeki emellerinde kullanabileceği bir argüman teşkil ediyor olmalıydı. Bithynia açısından ise durum, yani Prenses Nysa ile yapılacak bir evlilik, Paphlagonia'dan sonra ele geçirmeyi planladıkları Kappadokia Bölgesi için zahmetsiz bir yolu ifade etmiş olabilir (Lorber et al. 2006: 53-55, 59; Simonetta 1961: 16-18; Arslan 2007: 70, 97, 106, 305; McGing 1986^a: 68-81, Cohen 1995: 57-63).

Konuya dair Kappadokia Krallığı'nın Pontos karşısında özellikle Ariarathes VI döneminde başlayan ve Ariobarzanes I döneminde devam eden edilgen yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Zira bir Kappadokia Prensesi olarak dünyaya gelen Nysa'nın, Nikomedes

Euergetes ve/veya Nikomedes Philopator ile olan evliliğinde bizzat Ariarathesler'in herhangi iradesinden ziyade, ablası Laodike aracılığıyla Mithridates VI Eupator'un daha etkin olduğu düşünülebilir. Ariaratheslerin MÖ. 116'dan itibaren Mithridates Eupator tarafından birer birer ortadan kaldırılmaları ve Ariobarzanes I'nin tahtından en az yedi defa uzaklaştırılması, ülkede şiddetle hissedilen Pontos hakimiyetini ve Kappadokia hanedanlarının durumunu gözler önüne sermektedir (Arslan 2007: 468; Ballesteros-Pastor 2014: 227). Bu nedenle Bithynia ile Pontos arasındaki ilişkiler, evlilik bağı anlamında en uygun görünen edilgen Kappadokia sarayındaki feminen unsurlar aracılığıyla pekiştirilmiş olmalıdır.

Nikomedes Euergetes ve Mithridates Eupator'un en azından MÖ. 94 yılına kadar olan kariyerleri boyunca birbirlerini hedef olarak göze alamamaları, onların, zayıf ve elde edilebilir nitelikteki Paphlagonia ve Kappadokia Krallıkları üzerinde yoğunlaşmalarına neden olmuş gibi görünmektedir (Glew 1987: 23-29, 34-44; Sherk 1993: 67, 71-72, Sherwin-White 1977: 67-75). Ancak süreç tahmin ettikleri gibi gelişmemiş, sonunda Roma'nın kazandığı ve her iki gücün MÖ. 1. yüzyılın ikinci çeyreği içerisinde yok olmaktan kurtulamadığı bir manzarayla tamamlanmıştır (Brennan 2000: 404-406; Sherwin-White 1977: 63-75; Mcging 1986^a: 68-72). MÖ. 2. yüzyılın sonlarında Mithridates Eupator ve Nikomedes Euergetes'in kendi krallıklarında iktidarı devralmalarıyla başlayan olumlu etkileşim çok geçmeden düşmanlığa dönüşmüş ve bu ilişkiler bütününde öne çıkan isimlerden diğerleri Nikomedes IV Philopator, Nysa, Laodike, Orsabarıs, Orodaltıs ve Lykomedes olmuştur (Gabelko 2017: 319-342; Gabelko 2009: 49-68).

İhtimalle Paphlagonia Seferi sırasında Kappadokia Prensesi Nysa aracılığıyla meydana getirilen evlilik bağının, Bithynia ve Pontos Krallıkları'nın diadokhlardan arta kalan Anadolu topraklarının paylaşımına yönelik stratejilerinin bir parçasını oluşturduğu düşünülebilir (Hind 1992: 141-144; Robert-Broughton 1976^b: 734). Ancak bu plan, belki de Mithridates VI Eupator'un aceleci, iyi planlanmamış ve en önemlisi de Senatus'un gücünü göz önünde bulundurmeyen hareketleri nedeniyle uygulamada başarısız, hatta Bithynia ve Pontos açısından felaketlere neden olan girişimlerden öteye gidememiş gibi görünmektedir (App., Mithr., 112-113; Strab., XII.3.1, XII.3.28; Errington 2017: 277-285; Arslan 2007: 512-52). Bunda Pontos siyasetinin, Bithynia'ya nazaran en azından Roma'nın dostu ve müttefiki bağlamında daha az tecrübe ve tanınırlığa sahip olmasının yanı sıra (Gabelko 2017: 320, 330, 336), krallığın, legionların ayak seslerinin henüz duyulmadığı uzak bir coğrafyada bulunmasının verdiği güvenin yanıltıcı etkisi olmalıdır (Errington 2017: 278-280; Arslan 2007: 92 ve dpn 410). Dolayısıyla Mithridates Eupator'un, Bithynia ve Roma'nın aleyhinde olan istek ya da ihtiraslarının gölgesi (Memnon XXX. 1-3), bu güçlerin ileride kendisi için neler ifade edebileceğini fark edememesine yol açmış (McGing 2009: 210-213), aynı zamanda Nikomedes

Euergetes'in, Kappadokia Kraliçesi Laodike'yle birlikte tercihini Senatus lehinde kullanmasına neden olmuştur (Volkman 1972: 121; Magie 1950: 199-203).

Etkileşimin en ilginç sonuçlarından bir tanesini, Pontos ile Bithynia arasında Lykomedes ile Orsabis aracılığıyla kurulan son bağlantının, Pontos Krallığı için oldukça anlamlı bir Bithynia kenti olan Kios'a dair önemli referanslar içermesi meydana getirmektedir. Mithridates Eupator'un Bithynia üzerindeki emelleri doğrultusunda kullandığı tahmin edilen kızı Orsabis ve torunu Orodaltis'in artık bir Bithynia kenti olan Prusias ad Mare'de (Kios) MÖ. 1. yüzyılda saptanan varlıkları, Pontos Hanedanlığının bir bakıma başladığı noktaya tekrar geri dönüşlerine işaret etmektedir (Gabelko 2009: 49-58). Zira Mithridates Ktistes'in köklerinin, MÖ. 4. yüzyılın sonlarında krallığın temellerini attığı Paphlagonia'ya gelmeden önce Kios'a dayanması, her iki krallık için son derece önemli olan bu yerleşimi ayrıca dikkat çekici kılmaktadır. Bir başka deyişle Pontos Krallığı'nın Kios'ta başlayan macerası, hanedanlığın son temsilcilerinden bazıları olarak nitelenen Kraliçe Orsabis ve Prenses Orodaltis'in halkanın başlangıç noktası olan bu kente (Kios-Prusias ad Mare-Gemlik) ⁷ tekrar geri dönmeleriyle sonuçlanmakta ve iki krallık Roma tarafından yıkılarak tarih sahnesinden tamamen silindikten sonra bile Bithynia ve Pontos saray mensupları; Pompeius'un bir araya getirerek düzenleyeceği Bithynia et Pontos Eyaleti'ne bir alegori oluştururcasına birbirleriyle yeniden birleşmektedir (Marek 1993: 24-25, 49-50; Kalcyk-Dörner 2003: 370-371; Dörner 1969: 217; Volkman 1969^b: 1354; Reinach 1895: 5-6; Gabelko 2017: 319-342; Gabelko 2009: 49-68).

KAYNAKÇA

1- Antik Kaynaklar:

App., Mithr.: Appianus, *Appian's Roman History The Mithridatic Wars*, Trans.: Horace White, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E.H. Warmington, The Loeb Classical Library, Macmillan Company, New York, 1962.

App., Syr.: Appianus, *Appian's Roman History The Syrian Wars*, Trans.: Horace White, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E.H. Warmington, The Loeb Classical Library, Macmillan Company, New York, 1962.

Caes. Bell. Alex.: Caesar, *De bello Alexandrino*, Trans: A. G. Way, The Loeb Classical Library, Cambridge University Press, London, 1955.

⁷ Bilindiği gibi Philip V, eski adıyla Kios olarak bilinen yerleşimi MÖ. 202 yılında yerle bir etmiş ve yöreyi kız kardeşinin kocası Prusias I'e vermiştir. Prusias I, kenti yeniden kurarak adını Prusias ad Mare olarak değiştirmiştir (Sevin 2001: 35; Head 1911: 513; Jones 1998: 163).

Cass. Dio: Cassius Dio, *Rhomaika/Dio's Roman History*, Trans.: Earnest Cary, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1955.

Diod.: Diodorus Siculus, *The Library of History-Bibliothèque Historique*, Eng. Trans.: Russel M. Geer, Ed.: T. E. Page, E. Capps v.d., The LOEB Classical Library, Harvard University Press, New York, 1947.

Iust.: Marcus Iulianus Iustinus, *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, Trans.: J. C. Yardley, R. Develin, Scholar Press, Atlanta, 1994.

Justin, Cornelius Nepos and Eutropius, Trans.: John Selby Watson, Henry G. Bohn, London, 1853.

Licin.: Granius Licinianus, *Grani Liciniani Reliquiae*, Ed.: N. Crinity, Leipzig, 1981.

Licin.: Granius Licinianus, *Gai Grani Liciniani Annalium*, Ed.: Karl A. F. Pertz, Berlin, 1857.

Liv.: Livius, *Ab Urbe Condita*, Tras.: B. O. Foster, Ed.: E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1967.

Memn.: Memnon, *Memnon Herakleia Pontike Tarihi Peri Herakleias – De Rebus Heracleae*, Çev.: Murat Arslan, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Polyb.: Polybios, *Historiai/The Histories*, Trans.: W. R. Paton, Ed.: E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1968.

Plin., Nat.: Plinius, *Natural History*, Trans.: H. Rackham, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1961.

Plut., Dem.: Plutarkhos, *Demetrios*, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, 9, William Heinemann, London, 1920.

Sall. Hist.: Sallust, Trans.: J. C. Rolfe. Ed.: E. Capps, T. E. Apge, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, New York, 1921.

Sall. Hist.: Sallust, *Catiline's Conspiracy, The Jugurthine War, Histories*, Trans.: William W. Batstone, Oxford University Press, Oxford, 2010.

Strab.: Strabon, *The Geography of Strabo*, Eng. Trans.: H. L. Jones, Harvard University Press, Ed.: T. E. Page, E. Capps v.d., The Loeb Classical Library, Cambridge, 1961.

Strab.: Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası Geographika: XII-XIII-XIV*, Çev.: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1993.

Suet. Iul.: Suetonius, *De Vitae Caesarum - Divius Iulius*, Trans.: J. C. Rolfe Ed.: J. C. Rolfe, The Loeb Classical Library, William Heinemann, New York, 1914.

2- Modern Kaynaklar:

Arslan, Murat. *Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yayıncılık, 2007.

Ballesteros-Pastor, Luis. "Cappadocia and Pontus, Client Kingdoms of the Roman Republic from the Peace of Apamea to the Beginning of the Mithridatic Wars (188-89 B.C.)". *Altay Coşkun (Hrsg.), Freundschaft und Gefolgschaft in den Auswartigen Beziehungen der Römer (2. Jahrhundert v.Chr. - 1. Jahrhundert n.Chr.)*. Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften (2008): 45-63.

Ballesteros-Pastor, Luis. "Eupator's Unmarried Sisters: An Approach to the Dynastic Struggle in Pontus After the Death of Mithridates V Euergetes". *Anabasis 4* (2013): 61-72.

Ballesteros-Pastor, Luis. "The Meeting Between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia-Marius ve Mithridates'in Buluşması ve Kappadokia'daki Pontos Politikası". *Cedrus II* (2014): 225-239.

Barat, Claire. "La Paphlagonie: histoire et peuplement". *L'Anatolie des peuples, des cités et des cultures (Ile millénaire av. J.-C.-Ve siècle ap. J.-C.) I*, H. Bru, G. Labarre (ed.), Presses Universitaires de Franche-Comté, Besançon. (2014): 149-164.

Bekker-Nielsen, Tønnes. *Urban Life and Local Politics in Roman Bithynia The Small World of Dion Chrysostomos. Black Sea Studies (BSS), 7*, Aarhus: Aarhus University Press, 2008.

Bennett, William H.. "The Death of Sertorius and the Coin". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*.10/4 (1961): 459-472.

Billows, Richard A.. *Kings and Colonists: Aspects of Macedonian Imperialism*, New York: Brill, 1995.

Bora, Ali. *Bithynia Bölgesi Tümülüsleri*. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015.

Boshnakov, K. *Pseudo-Skymnos (Semos von Delos?): Zeugnisse Griechischer Schriftsteller über den Westlichen Pontosraum*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004.

Braund, David. "Royal Wills and Rome". *Papers of the British School at Rome* 51 (1983): 16-57.

Braund, D. C. *Rome and the Friendly King. The Character of Client Kingship*, New York: St. Martin's Press, 1984.

Brennan, T. Corey. *The Praetorship in the Roman Republic I-II*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Bunbury, Edward Herbert. "Orsabaris". *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. 3: 62-63. William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company, 1849.

Bunbury, Edward Herbert. "Nicomedes". *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. 2: 1196-1198. William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company 1867^a.

Bunbury, Edward Herbert. "Nysa". *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. 2: 1218. William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company, 1867^b.

Bunbury, Edward Herbert. "Laodice". *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. 2: 718-719. William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company, 1867^c.

Burstein, Stanley Mayer. *Outpost of Hellenism: The Emergence of Heraclea on the Black Sea*. London: University of California Press, 1974.

Carney, Elizabeth D. "Oikos Keeping: Women and Monarchy in the Macedonian Tradition". *A Companion to Women in the Ancient World*. Sharon L. James, Sheila Dillon (ed.), West Sussex: Blackwell Publishing Ltd., (2012): 304-315.

Cohen, Getzel. *The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor*. Los Angeles: University of California Press, 1995.

Corsten, Thomas. "The Rôle and Status of the Indigenous Population in Bithynia". *Rome and the Black Sea Region, Black Sea Studies (BSS)*, 5, Tønnes Bekker-Nielsen (ed.), Aarhus: Aarhus University Press, (2005): 85-92.

Cramer, J. A. *A Geographical and Historical Description of Asia Minor I*. Amsterdam: A. M. Hakkert, 1971.

Çalık Ross, Ayşe. *Antik İzmit Nikomedia*. İstanbul: Delta Yayınları, 2007.

Dörner, Friedrich Karl. "Kios". *Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)*. 3: 217. Konrat Ziegler, Walther Sontheimer (ed.), Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag, 1969.

Dmitriev, Sviatoslav. "Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War". *Zeitschrift für Alte Geschichte* 55/3 (2006): 285-297.

Erciyas, Deniz Burcu. *Wealth, Aristocracy and Royal Propaganda Under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids in the Central Black Sea Region of Turkey*, Leiden: Brill, 2006.

Elder, Edward. "Lycomedes". *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. 2: 846. William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company, 1867.

Engels, David-Erickson, Kyle. "Apama and Stratonike: Marriage and Legitimacy". *Seleukid Royal Women: Creation, Representation and Distortion of Hellenistic Queenship in the Seleukid Empire*. A. Coşkun, A. McAuley (ed.), Stuttgart: Franz Steiner Verlag (2016): 39-68.

Errington, R. Malcolm. *Hellenistik Dünya Tarihi MÖ. 323-30*. Çev.: Gülşah Günata. İstanbul: Homer Kitabevi, 2017.

Foss, Clive F. W. "Paphlagonia". *The Oxford Dictionary of Byzantium*. 3: 1579. Alexander P. Kazhdan, Alice-Mary Talbot, Anthony Cutler, Timothy E. Gregory, Nancy P. Sevcenko (ed.), Oxford: Oxford University Press 1991.

Gabelko, Oleg L. "The Dynastic History of the Hellenistic Monarchies of Asia Minor According to the Chronography of George Synkellos". *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS)*, 9, Jakob Munk Højte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 47-61.

Gabelko, Oleg L. "Bithynia and Cappadocia: Royal Courts and Ruling Society in the Minor Hellenistic Monarchies". *Hellenistic Court: Monarchic Power and Elite Society From Alexander to Cleopatra*, Andrew Erskine, Lloyn Llewellyn-Jones, Shane Wallace (ed.), London: Classical Press of Wales (2017): 319-342.

Geyer, Fritz. "Nikomedes". *Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (RE)*. VII/1: 493-499, Georg Wissowa (ed.), Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, 1936.

Glew, D. G.. "The Cappadocian Expedition of Nicomedes III Euergetes, King of Bithynia". *Museum Notes American Numismatic Society (ANSMN)* 23 (1987): 23-55.

Habicht, Christian. "The Seleucids and Their Rivals". *The Cambridge Ancient History (CAH)*, 8, A. E. Astin, F. W. Walbank, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie (ed.), Cambridge: Cambridge University Press (1989): 324-387.

Habicht, Christian. "On the Wars Between Pergamon and Bithynia". *The Hellenistic Monarchies: Selected Papers*. Ann Arbor: The University of Michigan Press (2006): 1-21.

Harris, B. F. "Bithynia Roman Sovereignty and Survival of Hellenism". *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt, II-7/2*, H. Temporini, W. Haase (ed.), New York: Walter de Gruyter (1980): 857-901.

Harris, William V. *War and Imperialism in Republican Roma 327-70 BC*. Oxford: Clarendon Press, 1985.

Havelock, Christine Mitchell. *The Aphrodite of Knidos and Her Successors: A Historical Review of the Female Nude in Greek Art*, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2010.

Head, Barclay Vincent. *Historia Numorum a Manual of Greek Numismatics*, Oxford: Clarendon Press, 1911.

Heinen, H. "The Syrian-Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia". *The Cambridge Ancient History (CAH)*, 7/1, F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie (ed.), Cambridge: Cambridge University Press (1984): 412-445.

Hind, John G. F. "Mithridates" *The Last Age of the Roman Republic, 146-43 BC. - The Cambridge Ancient History (CAH)*, 9, J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson (ed.), Cambridge: Cambridge University Press (1992): 129-164.

Højte, Jakob Munk. "From Kingdom to Province: Reshaping Pontos after the Fall of Mithridates VI". *Rome and the Black Sea Region, Black Sea Studies (BSS)*, 5, Tønnes Bekker-Nielsen (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2005): 15-30.

Jones, A. H. M. *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford: Clarendon Press, 1998.

Kalcyk, Hansjörg-Dörner, Friedrich Karl. "Cius". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)*, 3, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill (2003), 370-371.

Karttunen, Klaus-Harder, Mehl, Andreas-Harder, Ruth Elisabeth. "Laodice". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)*. 7: 228-232, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2005.

Kınacı, Mesut. "I. Pharnakes'in Pergamon Krallığı'na Karşı Savaşı-Pharnaces I.'s War Against The Kingdom of Pergamon". *Cedrus 2* (2014): 203-223.

Kınacı, Mesut. "Kral I. Prusias'ın Yayılmacı Politikası-King I. Prusias's Expansionist Policy". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 39* (2016): 27-43.

Lintott, Andrew. "Roman Empire and its Problems in the Late Second Century". *The Last Age of the Roman Republic, 146-43 BC. - The Cambridge Ancient History (CAH)*, 9, J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson (ed.), Cambridge: Cambridge University Press (1992), 16-39.

Lorber, Catharine C.-Arthur Houghton-Petr Veselý. "Cappadocian Tetradrachms in the Name of Antiochus VII". *The Numismatic Chronicle 166* (2006): 49-97.

Luce, T. J. "Marius and the Mithridatic Command". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte 19/2* (1970): 161-194

Ma, John. "The Attalids: A Military History". *Attalid Asia Minor Money International Relations and The State*, Peter Thonemann (ed.), Oxford: Oxford University Press (2013): 49-82.

Madsen, Jesper Majbom. "The Ambitions of Mithridates VI: Hellenistic Kingship and Modern Interpretations". *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS)*, 9, Jakob Munk Højte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 191-201.

Magie, David. *Roman Rule in Asia Minor*. Princeton: Princeton University Press, 1950.

Marek, Christian. *Stadt, Ära und Territorium in Pontus-Bithynia und Nord-Galatia. Istanbuler Forschungen, 39*, Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag, 1993.

Marek, Christian. *Pontus et Bithynia: Die Römischen Provinzen im Norden Kleinasiens*. Mainz am Rhein: Verlag Philip von Zabern, 2003.

Marek, Christian. "Paphlagonia". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)*. 10: 477-479, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2007.

Marek, Christian. "Hellenisation and Romanisation in Pontos-Bithynia: An Overview". *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS)*. 9, Jakob Munk Højte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 35-46.

Marek, Christian. *Geschichte Kleinasiens in der Antike*. München: C. H. Beck Verlag, 2010.

Martínez-Lacy, Ricardo. "Fear as a Factor in Slave Revolts". *Fear of Slaves - Fear of Enslavement in the Ancient Mediterranean (Discourse, Representations, Practices) Rethymnon 4-7 November 2004*, Anastasia Serghidou (ed.), Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté (2007): 35-38.

Mattingly, H. "Athens Between Rome and the Kings: 229/8 to 129 B.C.". *Hellenistic Constructs Essays in Culture, History, and Historiography*, Paul Cartledge, Peter Garnsey, Erich S. Gruen (ed.), Los Angeles: University of California Press (1997): 120-144.

Mayor, Adrienne. *The Poison King The Life And Legend of Mithradates Rome's Deadliest Enemy*. Princeton: Princeton University Press, 2010.

McGing, Brian C. "The Date of the Outbreak of the Third Mithridatic War". *Phoenix* 38/1 (1984): 12-18.

McGing, Brian C., *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator King of Pontus*, Brill, Leiden, 1986^a.

McGing, Brian C. "The Kings of Pontus: Some Problems on Identity and Date". *Rheinisches Museum für Philologie (RhM)* 129 (1986^b): 248-259.

McGing, Brian C. "Subjection and Resistance: To the Death of Mithradates". *A Companion to the Hellenistic World*. Andrew Erskine (ed.), Oxford: Blackwell Publishing (2005): 71-89.

McGing, Brian C. "Mithridates VI Eupator: Victim or Aggressor?". *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS)*, 9, Jakob Munk Hojte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 203-216.

Michels, Christoph. *Kulturtransfer und Monarchischer 'Philhellenismus' Bithynien, Pontos und Kappadokien in Hellenistischer Zeit. Schriften zur politischen Kommunikation Bd. 4*, Göttingen: V&R Unipress, 2009.

Michels, Christoph. "Die Kleinkönigreiche Bithynien Pontos und Kappadokien". *Hellenistische Königreiche*, Kay Ehling, Gregor Weber (ed.), Darmstadt: Philip von Zabern (2014): 135-140.

Mitchell, Stephen. *Anatolia Land Men and Gods in Asia Minor I: The Celts and the Impact of Roman Rule*, Oxford: Clarendon Press, 2001.

Mitchell, Stephen. "Anatolia Between East and West The Parallel Lives of the Attalid and Mithridatid Kingdoms in Hellenistic Age". *Anadolu Araştırmaları* 17/1 (2010): 131-139.

Mørkholm, Otto. "The Coinages of Ariarathes VI and Ariarathes VII of Cappadocia". *Schweizerische Numismatische Rundschau (SNR)* 57 (1978): 144-163.

Ogden, Daniel. *Polygamy, Prostitutes and Death: The Hellenistic Dynasties*. London: Duckworth with The Classical Press of Wales, 1999.

Ogden, Daniel. "The Royal Families of Argead Macedon and the Hellenistic World". *A Companion to Families in the Greek And Roman Worlds*. Beryl Rawson (ed.), Oxford: Wiley-Blackwell Publishing Ltd (2011): 92-107.

Olbrycht, Marek Jan. "Mithridates VI Eupator and Iran". *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS)*. 9, Jakob Munk Højte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 164-190.

Olbrycht, Marek Jan. "Subjects and Allies: The Black Sea Empire of Mithradates VI Eupator (120-63 BC) Reconsidered". *Recent Research on the Northern and Eastern Black Sea in Ancient Times Proceedings of the International Conference, 21st-26th April 2008, Krakow*. Ewdoksia Papuci-Wladyka, Michael Vickers, Jarosław Bodzek, David Braund (ed.), BAR International Series 2240, Oxford: Archaeopress Publishers of British Archaeological Reports (2011): 275-281.

Özgan, Ramazan. *Hellenistik Devir Heykeltraşlığı II: Erken Hellenistikten Yüksek Hellenistiğe*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2016.

Öztürk, Bülent. "Kuruluşundan Bizans Devri Sonuna Kadar Tios Antik Kenti". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 128 (2008): 63-78.

Perl, G. "Zur Chronologie der Königreiche Bithynia, Pontos und Bosphoros". *Studien zur Geschichte und Philosophie des Altertums*. J. Harmata (ed.) (1968): 299-330.

Pollit, J. J. *The Art of Ancient Greece Sources and Documents*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Psoma, Selene. "War or Trade? Attic-Weight Tetradrachms from Second-Century BC Attalid Asia Minor in Seleukid Syria after the Peace of Apameia and their Historical Context". *Attalid Asia Minor Money International Relations and The State*. Peter Thonemann (ed.), Oxford: Oxford University Press (2013): 265-300.

Reinach, Th. *Mithridate Eupator König von Pontos*. Leipzig: Druck und Verlag von B.G. Tebner, 1895.

Reinach, Th. "Un nouveau roi de Bithynie". *Revue Numismatique* 4/1 (1897): 241-260.

Robert, Thomas-Broughton, Shannon. "Paphlagonia". *The Oxford Classical Dictionary*. N. G. L. Hammond, H. H. Scullard (ed.), New York: Clarendon Press, (1976^a): 777.

Robert, Thomas-Broughton, Shannon. "Nicomedes". *The Oxford Classical Dictionary*. N. G. L. Hammond, H. H. Scullard (ed.), New York: Clarendon Press, (1976^b): 734.

Robert, Thomas-Broughton, Shannon. "Mithridates". *The Oxford Classical Dictionary*. N. G. L. Hammond, H. H. Scullard (ed.), New York: Clarendon Press, (1976^c): 695-696.

Rostovtzeff, M. "Pontus, Bithynia and the Bosporus". *The Annual of the British School at Athens* 22 (1918): 1-22.

Rostovtzeff, M.-Ormerod, Henry A.. "Pontus and Its Neighbours: The First Mithridatic War". *The Roman Republic 133-44 BC. - The Cambridge Ancient History (CAH)*, 9, S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Charlesworth (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, (1932): 211-260.

Rostovtzeff, M. *The Social and Economic History of the Hellenistic World I-II-III*, Oxford: Oxford University Press, 1941.

Ruge, Walther-Eduard Meyer-Karl George Brandis. "Bithynia". *Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (RE)*. III/1: 507-539, Georg Wissowa (ed.), Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, 1897.

Schmitz, Leonhard. "Paphlagonia". *Dictionary of Greek and Roman Geography*. 2, William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company, (1870): 546-547.

Schottky, Martin. "Nicomedes". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)*. 9: 734-737, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2006.

Schottky, Martin. "Prusias II the Hunter". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)* 12: 93, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2008.

Schottky, Martin. "Zipoetes". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)* 15: 935-936, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2010^a.

Schottky, Martin. "Ziaelas". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)* 15: 931, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2010^b.

Sevin, Veli. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001.

Sherk, Robert K. *Rome and the Greek East to the Death of Augustus, Translated Documents of Greece and Rome*. E. Badian and Robert K. Sherk (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

Sherwin-White, A. N. "Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C.". *The Journal of Roman Studies* 67 (1977): 62-75.

Sherwin-White, A. N. "Lucullus, Pompey and the East". *The Last Age of the Roman Republic, 146-43 BC. - The Cambridge Ancient History (CAH)*, 9, J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson (ed.), Cambridge: Cambridge University Press (1992): 229-273.

Simonetta, B. "Notes on the Coinage of the Cappadocian Kings". *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 7/1 (1961): 9-50.

Soslu, Salih. "Kappadokia Krallığı'nda Siyasi Evlilikler İle Kurulan İttifaklar - The Alliances Established with Political Marriages in the Kingdom of Cappadocia". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 36/61 (2017): 9-29.

Strobel, Karl. "Bithynia". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)* 2: 677-679, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2003.

Strobel, Karl. "Prusias on Hypius". *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)* 12: 93-94, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2008.

Summerer, Latife-Alexander von Kienlin. "Achaemenid Impact in Paphlagonia: Rupestral Tombs in the Amnias Valley". *Achaemenid Impact in the Black Sea: Communication of Powers, Black Sea Studies (BSS)*, 11, Jens Nieling, Ellem Rehm (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2010): 195-221.

Sullivan, Richard D. *Near Eastern Royalty and Rome 100-30 BC*. Toronto: University of Toronto Press, 1990.

Tarn, W. W.-Griffith, G. T. *Hellenistic Civilisation*. New York: Meridian Books, 1964.

Thonemann, Peter. "The Attalid State 188-133 BC". *Attalid Asia Minor: Money International Relations and State*, Peter Thonemann (ed.), Oxford: Oxford University Press (2013): 1-47.

Van Oppen de Ruyter, Branko F. "Lagus and Arsinoe: An Exploration of Legendary Royal Bastardy". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 62/1 (2013): 80-107.

Von Geisau, Hans-Volkman, Hans. "Laodike". *Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)* 3: 479-482, Konrat Ziegler, Walther Sontheimer (ed.), Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1969.

Volkman, Hans. "Morzios". *Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)* 3: 1432, Konrat Ziegler, Walther Sontheimer (ed.), Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1969^a.

Volkman, Hans. "Mithridates". *Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)* 3: 1354-1359, Konrat Ziegler, Walther Sontheimer (ed.), Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1969^b.

Volkman, Hans. "Nikomedes". *Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)* 4: 118-121, Konrat Ziegler, Walther Sontheimer (ed.), Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1972.

Waddington, W. H.-E. Babelon-Th. Reinach, *Recueil général des monnaies grecques et romaines de l'Asie Mineure I/2*, Paris: Ernest Leroux, 1925.

Wittke, Anne-Maria. "Exogamie, Hypergamie, Polygamie: Heiraten in Zeugnissen des frühen 1. Jahrtausends v. Chr. zu Kleinasien". *Interkulturalität in der alten Welt: Vorderasien, Hellas, Agypten und die vielfältigen Ebenen des Kontakts*, Robert Rollinger et al. (ed.), Wiesbaden: Harrossowitz Verlag, (2010): 451-469.

